

pro arcana afflictorum disciplina cum Joanne a Jesu Maria observandum, duo certe mirabilia in veteranis Dei cultoribus coherere, scilicet magnanimitatem cum Deo agendi, et quamdam velut

oppressionem animi a Dei majestate per immissa afflictionum tela deterriti: illud a conscientia testimonio, hoc a cruciatuum magnitudine gentium videtur.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Leniendo dolori varias vias tentat Job: lamentatur, plangit, tantorum cruciatuum causas inquirat, misericordiam implorat, rogans a tam acerbis doloribus liberari; tum quia Dei figmentum est; tum quia Deo minime opus est istiusmodi penali exauctio ad veritatem ab ipso tanquam reo extorquendam: ad extremum orat ut remissius agat, et sibi tempus respirandi ac plangendi indulgeat antequam moriatur, optans non fuisse natus, aut ab utero translatus ad tumulum, ut tantorum capere esset arunarum.

1. Tædet animam meam vitæ meæ, dimittam adversum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ. 2. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi cur me ita judices. 3. Numquid bonum tibi videtur, si calumniaris me, et opprimas me opus manuum tuarum, et consilium impiorum adjuves? 4. Numquid oculi carni tibi sunt: aut sicut videt homo, et tu videbis? 5. Numquid sicut dies hominis dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora, 6. ut quæras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? 7. Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit erueri. 8. Manus tua fecerunt me, et plasmaverunt me totum in cirento: et sic repente præcipitas me? 9. Memento quæso quod sicut lutum feceris me, et in pulvere reduces me. 10. Nonne sicut lac mulsisit me, et sicut caseum me coagulasti? 11. Pelle et carnis vestisti me: ossibus et nervis compegisti me: 12. Vitam et misericordiam tribuisti mihi, et visitatio tua custodivit spiritum meum. 13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universonum memineras. 14. Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris? 15. Et si impius fuero, vae mihi est: et si justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria. 16. Et propter superbiam quasi leonem capies me, reversusque mirabiliter me crucias. 17. Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam adversum me, et pœna militat in me. 18. Quare de vulva eduxisti me, qui utinam consumptus essem ne oculus me videret! 19. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum. 20. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum: 21. Antequam vadam et non revertar, ad terram tenebrosam, et operтам mortis caligine: 22. Terram miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Vers. 1.

Job
est
plum
ho-
minis
afflic-
tione
librum
queren-
tia.

1. TÆDET ANIMAM MEAM VITÆ MEÆ, DIMITTAM ADVERSUM ME ELOQUIUM MEUM, LOQUAR IN AMARITUDINE ANIMÆ MEÆ. — Loquitur hic S. Job in persona hominis afflicti secundum animi conceptiones, quas ei tristitia subministrat; unde primum recenset tædium, quo afficitur in hac vita, propter tribulationes, quas adeo graves patiebatur, ut etiam ei vitam ipsam redderent exosam: licet enim vitam Aristoteles lib. IX *Ethic.* cap. ix, in iis que per se bona et jucunda sunt ait numerari; unde colligitur *ἐξ ὧν vivere esse optabile*, maxime vis bonis, quorum vita beatissima est et cum virtute

conjuncta; tamen negari non potest tantum posse esse cruciatum et vitæ fructui præponderet, ideoque merito mors vitæ anteponeunda videatur. Job itaque in tali rerum articulo constitutus de sua miseria queritur, et laxatis ori habentis lamentatur, tentans omnes vias doloris leniendi; et simul statuens, ut afflicti vivum in se exemplum præbeat lucæ carnis et victoris spiritus. Nimirum egregius virtutis actus est merorem ingravescentem elevare, ne animum, ut solet, opprimat, et in delirium aut verba parum pia præcipitet: quod iis qui de gravissimis affectionibus curan-

dis consultant expendendum est, ut Jobi et aliorum virorum sanctimonia vite insignium exemplo norint animum in angustias compulsum non esse importuno silentio aut intempestiva severitate exacerbandum, sed modis nullis leniendum, adeoque multa dexteritate opus esse ad subtrahenda irritamenta, et ad casta oblectamenta vel saltem refrigeria invenienda.

Porro modus ille dicendi: « Dimittam adversum me, » prelegans, et ad animi anxietatem significandam appositus est, ac si Jobus diceret: Ne precor malis obruar; liceat, quæso, paulo fidentius loqui, non enim cruciatum immanem ferre possum; equidem nec divinam providentiam reprehendere, nec de Deo conqueri; sed adversus meipsum infelicem verborum jacula contorquere volo. « Loquar in amaritudine animæ meæ, » id est, ex abundantia cordis mei mestitia pleni jam cruciabo verba mea coram Deo. Simili omnino phrasi usus est cap. vii, 11, ubi postquam se statim moriturum dixit, addidit hæc eadem verba: « Quapropter ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. » Ad Deum autem eloquium suum convertit, ut consolationem, quam ab hominibus recipere nequit, a Deo obtineat.

Partes
vers. 10.
sententia.

Tropologie hæc Jobi verba optime congruunt ei qui confiteri peccata sua cupit, et eorundem remissionem impetrare, quem in primis vite in peccatis transactæ tædium habere ac fastidium necesse est: talis itaque cum Jobo dicit: « Tædet animam meam vitæ meæ, » displicet mihi valde vita improba, mirum in modum illius me ponit. Deinde seipsum accusare debet, non excusare, quapropter ait: « Dimittam adversum me eloquium meum: » quo loco D. Gregorius sic scribit: « Quasi pro se eloquio suo utitur, qui prava quæ gessit defendere excusationibus conatur; sed adversum se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit quod erravit, » etc. Præterea dolorem adferre ac contritionem oportet: « Loquar, inquit, in amaritudine animæ meæ. » Ad quem locum pulchre S. Gregorius: « Qui culpas, inquit, suas detestando loquitur, restat ut has in amaritudine animæ loquatur, ut hæc ipsa amaritudo puniat quicquid lingua per mentis judicium accusat, » etc. Cui conformiter D. Bernardus. serm. 3 *De Apost. Petro et Paulo* ad illa verba *Math.* xxvi, 75: *Petrus egressus foras flevit amare*: « In egressu, inquit, confessionem, in amaro fletu compunctionem cordis intellige, » etc. Hunc in modum si penitens os aperiat ac loquatur, confessariique præceptis pareat, veniam consequetur.

Vers. 2.

Job rogat
a se cri-
minis
suspectio-
nem
amoveri.

2. DICAM DEO: NOLI ME CONDEMNARE: INDICA MIHI CUR ME ITA JUDICES? — Ista verba: « Noli me condemnare, » ad culpæ ostensionem seu promulgationem judicialiæ pertinent, ut patet ex interpretatione Septuaginta interpretum ita verten-

tium, *μή με ἀδικῶν δίκασαι, noli me docere impium esse*, id est, noli more docentis ostendere alius me impium esse, quod in judicio fit, dum iudex patibulo reum addicens, crimen testibus probatum ostendit. Hoc ipso quippe, quod Deus Jobum acerbis quam reum quemlibet afflictabat, ostendere videbatur illum sceleris convictum; qui sane sensus optime coheret expensis circumstantiis, et opinione adversariorum arbitrantium neminem nisi ob sua scelera graviter a Deo accipi. Tantundem ergo Job agit dum ait: « Noli me condemnare, » ac si precaretur in hæc verba: Ne me, summe Deus, peccatorem pronunties per hanc vexationem: Ne, quæso, ita tantumque me affligas, ut omnes qui hoc vident, aut aliquo modo norunt, judicent me propter peccata gravissima talia perpeti: nam dum sic mecum agis, antagonistarum meorum opinione reum me peragis scelerum immanissimorum. Qui sensus ex Hebræo evidentius patet: « Ne peragas reum me, » id est, ne declares vel ostendas esse me tali pena dignum, et ad eam a te condemnatum pro criminibus meis. Ita plerique interpretes hunc locum exponunt. Possunt tamen æque commode hæc verba sic accipi cum D. Thoma et Sanctio quasi præambula sint, et ad captandam Dei benevolentiam proferantur; quomodo etiam ad præviam futurorum verborum excusationem pertinent. Dixerat quippe se tædio victum verba velle profundere, ubi crebro aliquid minus limitatum et expensum solet animis afflictis excidere: quocirca « noli, inquit, me condemnare, » si videlicet verbum aliquod parum mihi protuleris, qui tam immaniter infestor, ut nequam per ollum verba præmeditari alique disponere. Orat itaque Jobus ne irascatur Deus, aut vitio verat, quod tantum sibi libertatis assumat, ut ad Deum videri possit locus esse liberius. Eodem modo Abraham *Gen.* xviii, 30: « Ne quæso, inquit, indignetur Domine, si loquar; » et iterum *ibid.* vers. 32: « Obsecro ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel. » Hoc idem nunc agit Jobus, orat enim sibi ut liceat non invito Deo coram ipso loqui; quod nihil est aliud quam petere loquendi facultatem, qua veluti oblata Deum interrogat.

Job a
Deo petit
libertatem
liberius
loque-
di.

INDICA MIHI CUR ME ITA JUDICES? — Id est affligas Job petit et punias. Est metonymia frequens in Scripturis. Hæc verba sunt animi plane purissimi, qui nihil sibi conscius sit, q. d. Quoniam merito meo selectus videor a te haberi, cum in me tanquam in hominem iniquum animadverfas? Non sibi persuadebat Job, quod Deus illum, ut amici ejus opinabantur, judicaret, nec credebatur se merito suo tot accipisse vulnera, cum nullius flagitii sibi conscius esset: quare interrogat id, non quod dubitet, aut secus opinetur, sed ut spe honoris et æqualitatis Dei confirmetur: est enim hæc interrogatio negatione explicanda, sicut illa quæ post pauca sequitur: « Numquid oculi carni tibi sunt? » etc. Felix autem ille qui perver-

sis hominum sermonibus vexatus, fretus conscientia sua id a Deo petere, et ita cum illo possit expostulare: plus enim eum ejus conscientia consolabatur, quam iniqui hominum rumores animi angent. Sanctus noster paulo modestius censet Jobum de se sentire, et in illum finem hic Deum rogare, ut peccatum suum cognoscat et ploret, ac tandem sciat, quid minus in suis actionibus probet Deus, quas cupit illi esse probatissimas, ne deinceps aliquid audiat a Deo non probabile: aut etiam, ut hujus tam severi iudicii causa comperita, qui peccatis gravibus suadente diabolo illum obligatum esse putant, et tale supplicium sceleribus non deberi vulgari- bus, cognoscat tandem esse falsam, et vexare desinant, si non prorsus innocenter, minus tamen quam ipsi sibi persuaserant nocentem. Neque vero mirum videri debet, si culpe ignarus roget, an quid culpæ lateat, ut per correctionem Deum placeat: quare etiam sic exponi posset, quasi flagellorum et dolorum causa inquirat, ut si ea fortassis esset minima aliqua mandati transgressio aut consilii incuriosa premissio, quem conscientiam ejus effugebat, eam corrigere, et Domini iudicium et castigationem effugeret.

Vers. 3. 3. NUMQUID BONUM TIBI VIDETUR, SI CALUMNIERIS ME, ET OPPRIMAS ME OPUS MANUUM TUARUM, ET CONSE- LIUM IMPIORUM ADJUVES? — Modus hic interrogandi negationem suppressam continet, q. d. Scio tibi minime videri bonum, ut calumniis et cavillis evertas et opprimas me, quem tuis ipse manibus formasti; aut ut eorum foveas fraudulentæ consilia et adjuves vota, qui innocentibus moluntur in- idias, aut malum meditantur: nam id prorsus alienum est a tua bonitate et sapientia; unde in sequentibus omnes vias injustitiæ, quibus terreni iudices corrupti et jus pervertere solent, a Deo removet, q. d. Velim ergo mihi insonti pareas, aut significes quare, quo fine et fructu ita me exerceas: ita S. Gregorius. Observandum est autem istiusmodi locutiones per frequentes interrogations non solum æquivalere negationibus, sed vehementiam et energiam in negando continere, profundiusque affirmatur vel negatur aliquid per sic frequentatas interrogations quam per simplicem affirmationem vel negationem: eo quod qui sic interrogat, absurdum omnino indicat id de quo interrogat: qui modus loquendi frequen- tissimus est apud Hebræos, sed potissimum in hoc libro.

Porro calumnia, oppressio et impium consilium hoc loco Satanae, cui Job permissus fuit; et amici ejus, quos impio errore delusos divi- nam providentiam oppugnasse constat, literali causa solummodo tribuantur, quatenus ea permittit, et malis bene utens, in suam gloriam et patientis salutem celestis consilio dirigit. Quæ universorum Patrum et scholasticorum theologorum con- sensio est; unde Bellarminus lib. II *Controv. cap.*

Dens ab omni cu- lamia, et iniqua alienus est.

Iusta de sensu tribui possent: hoc enim et similia Deo causa solummodo tribuantur, quatenus ea permittit, et malis bene utens, in suam gloriam et patientis salutem celestis consilio dirigit. Quæ universorum Patrum et scholasticorum theologorum con- sensio est; unde Bellarminus lib. II *Controv. cap.*

xvi, docet Deum erga peccata non habere positive velle aut nolle, sed negative non velle: Non habet, inquit, positive velle peccata, quia bonus et justus est; nec esset bonus et justus, si peccata, id est mala, et iniquitates vellent: non habet etiam positive nolle, quia omnipotens est; ne- que esset omnipotens, si aliquid fieret ipso invito: fieret autem aliquid ipso invito, si fieret aliquid quod ipse fieri nolle; non igitur habet velle aut nolle circa peccata, sed non velle, juxta illud *Psal. v. 4*: « Non Deus volens iniquitatem tu es; » Quare, ut bene Genebrardus *ibid.* notat, Deus non vult mala esse vel fieri, sed duntaxat permittit, idque ne homo naturæ suæ libertatem amittat, sitque deterioris conditionis quam alie res, quas sic ipse administrat, ut eas sint prop- riis motibus agi ducique: item propter bonum universi et per accidens, ut inde aliquid bonum oriatur: Etsi enim privatus rector malum ab iis, quorum gerit curam, debeat excludere, quod e malo bonum elicere non possit; Deus tamen uni- versalis rector sive provisor, qui a singulis malis plurima bona potest elicere, ut ex persecutione tyrannorum patientiam martyrum, ex operibus hæreticorum purgationem sive probationem fidei justorum; non debet omnia mala impedire, ne oia plurima deesse contingat universo, quæ ex malis a se permittis elicit. Ut igitur hanc di- vine gubernationis regulam huic proposito nostro applicemus, eadem infestatio seu tentatio Jobi a Satana ut tentatore, a Deo ut permisso- re, ac satanicis conatus mali in bonum finem direc- tore, duxit originem; idemque de calumnia et oppressione hoc loco asserendum. Neque desunt passim in Scripturis exempla, quibus Deo ad- scribuntur ut bono directori quæ a peccatoribus perperam committuntur, qualis fuit Hierosoly- mæ devastatio, quæ cum Chaldæorum impie agnitionis opus fuerit, sæpenumero a Jeremia in lamentationibus Deo attribuitur. Job itaque per modum admirantis et sortem suam deplorantis Deum interrogat, quomodo, cum summe bonus, æquus ac justus sit, consilium nihilominus im- piorum adjuvet conatus eorum favendo, quibus opus manuum Dei protectione dignum oppri- mere moluntur; dum se innocentem malevo- rorum injuriis appellat, contumelias et maledictis onerari, probro et calumniis indignissime lace- rari permittit: ita ut in ea vexatorum inhumani- tate nihil jam aliud sperare posse videatur, nisi ut e honorum finibus ejectus, fama et fortunis spoliatus, miserissime pereat; in hoc ipso tamen justum, licet sibi oculum, Dei iudicium agnos- cit ac veneratur cum subdit:

Vers. 4. 4. NUMQUID OCULI CARNEI TIBI SUNT: AUT SIC VIDET HOMO ET TU VIDEBIS? — Alteram assignat Dei occu- rationem, cur Dei iudicium non possit esse non justum, quia scilicet et hominum merita et eorum pondera ignorare non poterat, qui oculos non habet carnos, qui sæpe lippi sunt et lan-

Dens non vult posi- tive pec- cata sua mala.

Cor Deus male per- mittit.

Vers. 4. Aut sic videt homo et tu videbis? — Alteram assignat Dei occu- rationem, cur Dei iudicium non possit esse non justum, quia scilicet et hominum merita et eorum pondera ignorare non poterat, qui oculos non habet carnos, qui sæpe lippi sunt et lan-

gudi, atque in rebus etiam clarissimis hallucin- antur; et ut bene fuerit a natura constituti, certe interiora non vident aut coloris expertia; Deus autem oculos habet plusquam lineos, qui- bus neque objecti parietes impedimento sunt, ne, quæ abscondita sunt, penitus inspiciat: quare *Ezech. xlii, 28*, dicuntur « oculi Domini multo plus lucidiores super solem, » ubi apposite ocu- lum, id est aciem mentis, qua Deus omnia inspicit, comparat et præfert soli; cui Poeta rerum omnium inspectionem attribuit dicens:

Ἦδὸς ἔσ' ἄνθρωπος, καὶ πᾶσι βλάσται,
Soli qui omnia videt, et omnia audit;

sed longe melius Sophocles in *Œdip.* Dei oculum *πανόρατος, omnia intuentem* appellat, quod non solum ea quæ in extrema terre superficie constituta sunt videt, sed absconditos mundi angulos, cubacula, lectos, antra, cavernas, latibula, fossas, hiatus, ipsum terre centrum, et infinita alia, quæ solis aspectum fugiunt, penitus penetrat, et clarissime intueatur; præsertim actus ho- inum etiam inter- nos, quos tanquam *καθ' ἑσπέρην*; acerrima mentis acie hinc inspicit et inluet, ut suo tempore eter- nis penis vel præmiis eos puniat aut remuneret: nam, ut pulchre Salomon ait *Prov. xvi, 11*: « Omnes viæ hominis patent oculis ejus: spiri- tum ponderat et Dominus: » ex Hebræo qui- dam vertunt, *omnes viæ viri vitreae in oculis ejus*, id est diaphane et transparentes. Significat om- nes rationes et consilia hominis Deo esse mani- festa, aut, si licet dicere, vitrea et crystallina, ita ut illa penitus inspiciat et intensissimam illius aciem nihil fugiat; interim tamen dum vitro per- lucenti et crystallo diaphano comparantur, insi- nuatur quam fragiles et inanes sint providentiæ humane et casa hominis consilia apud Deum: non solum enim ea penetrat, quia diaphana sunt, sed etiam nullo negotio infringere et comminare potest, quia vitrea sunt. Addit: « Et spiritum ponderat et Dominus, » Deus enim, inquit Ly- rarus, appendit spiritus ad retribuendum secundum merita et demerita; alii hoc ad intentiones animi referunt, ex quibus operum valor pendit. Geniuus autem sensus esse videtur, Deum internas hominum cogitationes non solum penitus inspicere, sed etiam appendere et librare, et levesne sint, an graves, lance suæ estimationis explorare: *leves* cogitationes sunt jocularæ, inane, vane, superbiæ, et aliæ id genus; *graves* autem humiles, demissæ, seriæ, et quæ cum his concinunt: quas omnes exactissima divine justi- tiæ trutina apponderabit.

Vers. 5 5 et 6. NUMQUID SICUT DIES HOMINIS DIES TUI, ET ANNI TUI SICUT HUMANA SUNT TEMPORA, UT QUERAS INIQUITATEM MEAM, ET PECCATUM MEUM SCRUTERIS? — Excludit hic a Deo defectum illum humane cog- nitionis, qui provenit ex temporis successione, qua fit ut homo de die in diem plura cognoscat,

et vicissim per temporis longitudinem obliviscat- ur ea quæ prius noverat, ut sic oporteat eum iterato quasi addiscere. Quod in Deo non habet locum, in cujus amplissima illa scientia hoc quo- que est mirabile, quod nec tempore augetur, nec oblivione minuitur, sed attingit a fine usque ad finem; et præterita, atque illa quæ in omnem sæculorum continuationem futura sunt, tam clare et distincte videt, quam quæ modo in oculis ge- runtur: præterea videt omnia possibilis, innum- erabiles eorum species, dissimilimas qualitates, actionum infinitam varietatem, perenni annorum curriculo motiones animorum, et cogitationes in omnem partem immensas; quas omnes sine com- paratione facilius et distinctius habet in numero quam nos tria dinumerare possumus. Deus im- mortalis! quam acutus summe mentis intuitus! multa sapientiæ vis! quam immensus oculus! vere *απειρατος, omnibus thucens*, ut a Græcæ docto- ribus vocatur. Hujus porro perspicacitatis nostro concipiendi modo quasi radix ejus est æternitas, cui nihil præteritum, nihil futurum, sed totum simul et semper presens. Hanc antiqui variis symbolis, modis et figuris adumbrare conati sunt. Plotinus lib. VII *Ennead. 3, cap. 1*, æterni- tatem ait esse maxime venerandam, eamque de- finit esse primam essentiam, vel idem cum Deo; peripatetici vero Numinis durationem con pin- gerent, pyramidem adumbrabant, sive lucem igneam incorpoream et immaterialis mundi, ait *Cri- lunus Rhodiginus lib. II, cap. x*, qui vocetur, in- quit, *ἀόωτος*, sive *æternitas* et æther; hinc animos corpore abjecto in liquidum æthera venientes fieri deos immortales, quod pythagoræi docue- runt. Andabatarum illi more gradiebantur, et per nebulam et transnemam videbant, quod in luce clara docti a Deo collocantur, qui aunt so- lum Deum æternum esse, temporis dominum, cuius regnum sit regnum omnium sæculorum; alia omnia labi et fluere, et pondere suo tendere in nihilum: nam tametsi anime et beate mentes dicantur sempiternæ, non tamen semper fuerunt, nec nisi alieno beneficio sunt future, ut quodam- modo fœderatam æternitatem et precariam ha- bere videantur: hinc *ἀόωτος, æternitas* tantum di- cuntur, non *ἀίωτος, sempiternus*, ut docti monent: et ea causa lux Areopagi S. Dionysius *De Div. nom. cap. v*, *ἀβυσσός*, *hujus per se æternus Deo tri- buit ut propriam æternitatem. Ridiculi fuere illi gloriosi quondam Cæsares, qui pro æternitate imperii, teste Suetonio in *Neron. cap. xi*, ludos faciebant, quibus ludis consequerantur, ut impe- rium ludus fieret et ipsi luderentur. Itaque ipsa Roma laureis triumphisque superbiens, quam *æternam urbem* indigebant, quamque Augustus e lateribus marmoream se fecisse gloriabatur, e marmorea in luteam recidit, si veterem Quiritium pompam et magnificentiam consideremus: hoc uno jam felix, quod ob augustam Petri sedem plane gemma est, catholicæ religionis sacramen-*

tempore sit, nec tra- ta nec evan- cessiva, sed æd- ml.

Philoso- phorum sensa de æternita- te.

Solus Deus æternus.

Angeli et animi æterni.

Del oculi sole cla- zio- es.

Homo- num oculi- lia vi- tra fra- giliora.

Vers. 5 et 6.

Del noti- tia na- pendet

tis atque virtutibus ut sapphiris unionibusque pellucens.

Dens rex sacrorum et antiquus dierum dicitur.

Ceterum clare oracula divina pronuntiant solum Deum esse proprie eternum; quam ob causam Rea saeculorum unucupatur a D. Paulo Tymo. 1, 17; Antiquus dierum a Daniele cap. vii, 9; ab Isaiâ cap. lvi, 45, Excelsus et sublimis, habitans aeternitatem; a Syris Gigas saeculorum, ob magnitudinem potentiae et majestatem aeternitatis. De Deo non est verum dicere: Fuit aut futurus est, sed Qui est in momento aeternitatis est verissimum nomen ejus: id momentum, ut est perfecta et in-terminata beate vitae possessio, existendi fons atque principium; ita nec cepit aliquando, nec fato minui aut pati occasum potest. Praeclare Seneca Epist. 57: « Nulla immortalitas cum exceptione est, nec quiddam noxium eterno est; sed male id tribuit animo, qui si malus est noxiam aeternitatem consequitur. Solus Deus eternitate sua tutus et totus est, nusquam variabilis, qui omnem temporis fluxum et saeculorum commutationem idem exsuperat. Cogitemus non Nestorem aliquem trisaecl senem, ut Naeius apud Gellium ipsum vocat, sed Adamum, Mathusalem, aut e macrobis illis proceribus unum, qui singulis diebus longissima illius aetatis aliquid novum et admirabile didicerit, novis animi intelligentiis, novas rationes et lumina perceperit necesse est, post mille annorum curriculum magnum esse quendam acervum scientiarum et pulcherrimarum notionum, quae cum temporum successione veritateque accesserint. Ex alia vero parte positionem consideremus, quem nascentem sic illustraverit Deus et docuerit, ut quaecumque immenso illo annorum curriculo percepturus esset, uno momento perfectissime et firmissime complectatur, et totius illius temporis vivam et praesentem et distinctam habeat simul et eodem momento imaginem; in illo tenem quendam effigiem aeternitatis comperiemus. Nam quae Deus serie quadam inexplicabili saeculorum alia atque alia comprehendisset, in momento habuit quod perenne est, atque unius modi futurum in omnem aeternitatem: pari enim modo Deus omnes suas cogitationes, omnia consilia, omnia decreta simul ab aeterno immutabiliter concepit et retinet, ita ut nihil novis possit cogitare, nihil novis possit occurrere, nihil etiam vellet aut decernere, quod ab aeterno non cogitavit, voluerit, statuerit, decreverit; nihil permittere fieri in tempore, nisi id ab aeterno statuerit permittere; nihil facere in tempore, nisi quod decreverit in aeternitate: semper enim aeternum decretum circa omnia et singula debuit praecessisse, sine quo in tempore nihil fieri potest. Non quod Deus absolute non possit facere alia quam quae fecit aut facturus est: absit: potest enim alia et alia sine fine, etsi re ipsa non decreverit facere; fieri tamen non potest, ut re ipsa aliquid faciat, nisi decretum faciendi ab aeterno praecesserit. Itaque potest omnia

Ab aeterno Deus omnia simul novis, voluit, decrevit, etc.

absolute, considerata ipsius potentia et sapientia et summa libertate ab aeterno quilibet decernendi: non potest omnia ex suppositione, necne supposito quod decretum non praecesserit. Postulat ipsius eminentissima aeternitas et immutabilitas celsitudo, ut omnia quae fiunt in tempore, et quae non fiunt, in sua luce infinita tam perfecte consideraverit, expendit, ponderaverit, atque si infinito tempore de singulis deliberasset et consultasset; unde facile illi fuit de omnibus et singulis statuere semel et simul, quae infinito post tempore facienda vel permittenda erant: imo id erat necessarium, ne voluntas ejus circa aliqua objecta maneret quasi suspensa, quod est imperfectionis: quare nulla est in Deo actuum intellectus aut voluntatis successio, quod semel cogitat ut videt, semper cogitat et videt, quem semel amat semper amat, sed pro eo tempore quo erat amabilis, nempe pro tempore status gratiae: quem semel odit semper odit, non absolute, sed pro tempore quo odio dignus; pro alio vero tempore quo amore dignus est illum amat. Hi actus qui nostro modo concipiendi in Deo existunt ab aeterno non cessant proprie, nec extinguuntur, neque de novo emergunt vel eliciuntur, sed manent invariabiles respectu sui objecti pro certo tempore, et in certo statu considerati; nec tribuunt absolutam denominationem, nisi eo tempore quo objecta in certo statu existunt, et pro illo tempore quo in eo statu existent vel existerint. Quae sane res magnam quamdam et singularum divinae mentis praestantiam arguit, et apud omnes admirationem; uti pulchre Lessius lib. De Div. perfect. docet.

Job itaque hujus theologiae minime ignarus: « Numquid, inquit, sciat dies hominis dies tui? » etc., q. d. Nequaquam, Domine; sed cum aeternus sis, et omnia videas, penitusque cognoscas ab initio priusquam fiat, non opus est tibi longa temporis mora, ut in causam inquiras; non opus est tibi testibus, vinculis, equele, ut veritatem explores; quod fieri solet in humano judicio, ut iniquitatem meam longo hoc carcere et carnificina perscruteris: cur igitur me contractis nervis, quasi constrictum vinculis, in hoc finetum quasi in obscurum et tetrum carcerem conjecisti, quasi timeas ne a tua potestate fugivimus elabar? Sic ille amanter ac suaviter querimonias doloribus et angoribus admiscet, ac si per haec verba pro poena relaxanda Deo supplicet. Sed quorsum, inquit, criminalis processus iste, ac si tu fores iudex aliquis mortalis, qui per dies multos reum torqueres ad scelerrum confessionem scrutinio accurato exprimentdam, cum intima mea noviter exallassime? Unde subdit:

7. ET SCIAS QUIA NIHIL IMPUM FECERIM, CUM SIT NEMO QUI DE MANU TUA POSSIT ERUERE. — Modus hic conquerendi modestissimus est, et afflictissimo animo valde congruus: venire passim solet, ut iudices mortales a flagitiosis et protervis homi-

Job Deum rogat ut a se evadere cesset, cum ipsum exaeque novent.

Ver. 7.

nibus adacta multa tormentorum vi nequeant eriminis confessionem extorquere, quocirca in dies singulos graviore cruciatu excoGITANT, reos ad questionem revocant, minantur, terrent, neque ob id audaces et intrepidi rei concedunt aut pallescant, donec repelia tortura fracti, atque se neci tradendos animo persuasi, concedunt tandem iudicibus, seque a morte illa multiplici redimunt. Iluc Jobus respexisse videtur, ut opposita vite integritate lamentum exaggeret. Magna profecto bonae conscientiae fiducia, quae ipsummet Deum innocentiae suae testem adhibet, dicens eum scire, quia nihil impium fecerit. Fundamentum scilicet solidum fiduciae nostrae in scelerris vacillat innocentiaque consistit, ut diserte charus Deo Joannes monet I Epist. iii, 20: « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. » Si tuta placidaque est conscientia, si nulla sylteresis immurmurat, si mens in recessus et latebras animi contuens nihil videat, quod divinae legi voluntariae repugnet; oritur illa dulcis et jucunda fiducia propria filiorum Dei, et tristibus in rebus atque deploratis vadimus ad bonum et amantissimum genitorem, et depressum animum et aegrum attollimus certa spe opis et humanitatis. Quod autem subdit, « Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere, » hunc sensum habet, q. d. Timens tu, Domine, nihil inique feci: sciebam enim me tuas manus atque oculos non posse evadere. Plerique sane pii viri hoc genere considerationis plurimum proficiunt ad virtutis omne genus et perfectionis, cum praesentem ubique Deum cogitant et verentur; multoque scimus a scelere et maleficio revocatos, quod adorandum omnibus Numen adesse cognoscere, cuius fallere oculos aut ultricem criminum manum effugere nulla ratione possent. Quare quis scelerratus vivens in Dei praesentia non erubescat, ne dicam exhorrescat? Sane potentissimum est hominibus frangere istiusmodi cogitatio, qua usus etiam David in magna fortunae licentia suum animum componebat. Divine S. Leo serm. 5 De Quadr. : « Ista ergo, inquit, scientia summi iudicis, isle est tremendus aspectus, cui periculum est omne solidum et apertum omne secretum, cui obscura clarent, muta respondent, silentium confitentur, et sine voce mens loquitur. »

Bona conscientia soli dum fiduciae fundamentum.

Consideratio praesentiae Dei iudicis multos retinet in officio.

Ver. 8.

Job Deum rogat ut operi suo parcat.

8. MANUS TUAE FECERUNT ME, ET PLASMAVERUNT ME TOTUM IN CIRCUITU: ET SIC REPENTE PRECIPITAS ME? — Aliam hic eamque pregnantem adducit rationem, ob quam mitius et elementius secum agi debeat, quia nimirum opus est Dei; quae ratio apud homines nullum habet momenti, aegre enim adducuntur, ut opus sua industria sumptibusque perfectum demoliantur. Ex verbo autem plasma, quod hebraice est rem ornate, polite et omnibus numeris absolutam perficere, affabre et artificiosè laborare; nec non ex verbo precipitare, pro quo in Hebraeo est deprimere, sive uno hausu absorbere, is resultat sensus, ac si dixerit

Job: Num quem tanto artificio, sapientia, subtilitate, elaboratissimo opere fabricastis repente uno ictu praecipitabis, absorbebis, et ad nihilum rediges? Ideo scilicet supra vers. 2 dixerat: « Indica mihi cur me ita iudices? » non enim ibi de iudicio Dei declinando, sed de indaganda ratione, cur praeter Dei morem, qui lento semper gradu omnibusque modis causa examinata ad iudicium ferendum accedit, tanta celeritate duplicatas illi plagas inligeret, sermo esse videtur.

Job itaque cum malis undique urgeretur orat conditorem, ut opus suum respiciat ac teatur, quando in eo nihil est quod non divina manus singulari quodam artificio efformaverit. In hac certe rerum universitate, quam temur, nihil homine est perfectius, nihil admirabilius; ad illius constitutionem, quam ut speciem magnae mentis et potentissimae suae manus omnium rerum edificator exhibuit, uterque mundus, caelum et terra concurrerunt, ut notavit presbyter Anastasius; qui tract. De Hom. creat. constitutionem illam nominat *ἐπέκεινεν καὶ διασπούδωνον*, horrore quodam sacro verendam et difficillem explicatur, reconditis mysteriis plenam; in eaque mixtum quendam esse mundum e duobus mundis compaginatum, et cognatum utriusque. Eandem eximie mirantur et predicant S. Patres; ac Joannes quidem Chrysostomus hom. 2 De Prophet. obscur. cum mentis aciem in hominem intendere, illum vocabat *δυναμὴν ἰσῶν*, duplicem animantem, e diversissimis naturae conflatum, caelesti et terreni; quarum ipse communitio sit utriusque *σύνθεσις*, neque vineculumque mirandum. S. Gregorius Nazianzenus Orat. 26, nullum finem facit hujus tanti officii laudandi et oratione celebrandi, et hanc mixtionem ait esse *πυρρῶς καὶ ἀβυσσοῦ*, mysticam, et arcano modo perfectam et inexplicabilem; in cuius admiratione creatura omnia ingenia conterantur: quare non est negandum, e tam mirifica societate hominum corpori, tametsi luteo, e et pulvere atque argilla temperato, magnam quamdam speciem dignitatis pretiumque accedere. Deus enim ut melator circumspiciet et prudens animae domicilium apparuit, quod praestantiae regiaeque illius dominationi opportunum et decorum esset: sapienter enim animi dverit Galeus lib. I De Usu part. cap. ii, eum sit corpus, ut appellat ipse, *εργαζόμενον*, instrumentum animae, omni animanti corpus aptum esse animae motibus et facultatibus; quod in equo, leone et alii multis declarat. Homini proinde, cum sit maxime sapiens, et solus inter animantes divinus, anima decoratus, quae heatrum mentium cognitione et similitudine quoque Dei teneatur, corpus dari tanta excellentia non indignum et ornatum ad omnium admirationem; unde brevis et arcano elogio praecclare dictum est ab Hippocrate cap. xv, homines consecutos corpus *δίκαιον, justum*, hoc est, meo iudicio, tam perfectum suis omnibus numeris et partibus expolitum, ut nihil desit, ni-

Constitutio hominis admirabilis.

Corpus aptum animae motibus.

Corpus cur dicitur.

hil redundet, omnia vero sint ad normam et amussim exacta, ut statera expensa, et divino iudicio composita et descripta videantur: ea causa nos tanti Opificis magnitudinem et potentiam et insusitatum sapientiam tum mirari, tum nervis animi omnibus predicare oportere.

Trismegistus quoque, antiquae theologiae parens et inventor, omnes ad amussim humani corporis artus exsecutus, ex his gloriam Demiurgi, et magnificentum hoc opus divinis manibus elaboratum hymno sacro et laedori veluti cantu in caelum effererat; et in eodem humano corpore Epictetus *συνελευσθε Θεω, Dei symbola* animadvertibat, et vestigia clara divinitatis potentissime et sapientissime operantis: ad Deum enim structuram huius pulcherrima compositio referenda est, quod caelestis mentis afflatu S. Job hoc loco proficitur dicens: «Manus tua fecerunt me,» quasi summus rerum architectus in humano corpore edificando specimen collocare voluisset deae manus suae artifice omni cogitatione majoris. Et sane corporis partes omnes quasi mysteriis consecratae magnis sunt, et a Deo providentissime figuratae, in quibus velut in sacris Aegyptiorum litteris arcana divina possint intelligi: quare Salomon eum de sui corporis structo officio et compositione disputat Sap. vii. 1: «In ventre, inquit, matris figuratus sum caro:» in Graeco est *ἰσχυρὸν, sculptura sua*, divina manu hieroglyphicis veluti notis insignitum, admirabiliter effigiatum, aereaque providentiae symbolum, effectricis omnium sapientiae clarum argumentum. Hinc nostri sapientes, qui in artium contemplatione et speciosissimae rerum varietatis, quae in mundo visuntur, partem curae suae posuerunt, aiebant Deum non multiplicem modo suam interminatamque sapientiam in singulis corporis nostri membris eorumque muneribus ostendisse, verum in his pulchritudinem quoque suam veluti in pulchro elegantique vestigio declaravisse; ex quo fit, ut qui arte industriaeque suae opus aliquod expolliunt et perfectum velit efficere, id nulla ratione consequi possit, nisi illud humano corpori, partiumque illius consensioni et descriptioni mirifice pro cuiusque ratione respondere faciat. Certè omnem architecti rationem ex hominis symmetria tanquam ex perfectissimae naturae artificio desumptam fuisse affirmat Vitruvius. Quod in templo Salomonis longe exquisitius demonstrant eruditi, quod ex corporis humani similitudine et proportione mirabili et delineatum fuit divinitus et perfectum, ubi pluribus ostendit noster Vilalpandus in Ezech.

Hoc igitur corpus tanta perfectione fabricatum rogat Job ne destruat, et quidem ab auctore suo; qui sane rogandi modus a conditoris bonitate et sapientia velut ab argumenti sede petitus plurimum valet ad elementiam impetrandam: eo quippe ipso quod quis alienigenus auctor est, bene afflicti ad operis sui conservationem et remotionem eorum que utcumque illud la-

Continet Dei symbola.

Corpus humanum est exemplum optimae symmetriae.

dere possent. Quis enim architectus non aegre ferat destructionem domus, quam opere constructi? quis agri cultor devastationem horti perameat, quem artificiosae ac sollicitae coluit? profecto non modo demolitionem, verum etiam neglectum aut leve detrimentum auctor quisque indignè tolerat, operisque perfectionem quanta potest maxima sedulitate procurat: quaedam enim velut generatio est, quae paternam quamdam providentiam propensionemque producit. Pondus auget ille dicendi modus, totum in circuitu, quo totius hominis partes indicat, ita ut nihil in homine sit, quod divini artificii solertiam non testetur et praedict, nihil quod omnipotentem Dei manum et ineffabilem sapientiam non ostendat. Videtur autem Job alludere ad morem artificum, qui opus pene absolutum curiose circumspiciunt, et si quid detorium, declivè, exuberans ac denique oculis ingratum deprehendant, corrigant, totumque opus expoliunt, quasi Deus in corpore hominis formando ad eum modum se habuerit; id quod singularem Dei erga hominem curam et providentiam arguit, etiam ipsismet angelis invidendum, utpote quos Deus sola voce creaverit, cum hominem i propriis suis manibus efformaverit. Unde B. Ambrosius lib. II in Luc. cap. II: «Non otiose, inquit, corporibus quibusdam manibus circa Adam et Evam Moyses Deum inducit operantem. Mundum Deus fieri iussit, et factus est, et uno verbo opus mundi Scriptura indicat absolutum: ad hominem venit, et manus ipsas quodammodo studium ibi Propheta Dei laborantis ostendere, plus nescio quid in his intelligere quam lego operi Dei elaborata me cogunt,» ubi expende illa verba, plus nescio quid in his intelligere quam lego, q. d. Satis exprimere non possum hominis excellentiam, cum ipse Deus suas manus demittit ad eum efformandum. Pulchre item hanc formationem expendens S. Basilus hom. in Hierosol., verbum illud fecerunt ad animam, plasnaverunt vero ad corpus referendum censet, quod ex Genesi et regio Psaltes probat: «Nam quo loco, inquit, dictum est Gen. 1, 27: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, ibi expresse positum est verbum *faciavit*, id est fecit: jam vero deinceps quod de corporis substantia sermo est, verbum inferit hoc *formavit*, id est formavit, finxit, plasnavit. Regius item Psaltes hoc esse discrimen inter facturam et formationem edocuit suo illo versiculo Psal. cxviii, 73: *Manus tuae fecerunt me, et plasnaverunt me. Fecit utique interiorum et arcana hominem; plasnavit sive finxit hunc exterium:* congrue enim ad coevum sive lutum plasmatio aut figmentum refertur, de quo subdit:

9. MEMENTO, QUESO. QUOD SICUT LUTUM FECERIS ME, ET IN PULVEREM REDUCES ME. — Particularius jam prosequitur modum formationis corporis humani, quem magis universe atque confuse versus praecedenti proposuerat; et primum edocet ma-

Sicut homo Dei manibus formatus dicitur.

Deus manus suas demittit ad eum efformandum.

Materia corporis humani est lutum.

teriam, ex qua Deus primum hominem plasnavit, alludens ad illud Gen. II, 7: «Formavit Deus hominem de limo terrae,» ubi, qui litteras hebraicas noverunt, pro certo aiunt vocem, cui in nostra versione respondet *limus*, significare minutissimum ac vilissimum pulverem, qui adjecta aqua, ut notavit Tertullianus, coaluit, et formationi huius status lutae aptam materiam praebuit: lutum namque non siccam terram et dissolutam, sed humore temperatam designat, quae primum in statu figurata, et postea veluti calore solis exsiccata, aliquam consistentiam haberet, nec ob mollitiem huc illucque diffunderet. Meminit etiam Esdras, ad quisquis fuit auctor libri non canonici, sed eruditus IV Esdr. III, 6: «Dedisti, inquit, Adam corpus mortuum (id est inanimatum, et quod nunquam vixerat, et terra formatum): sed et ipsum figmentum manuum tuarum erat, et insufflasti in eum spiritum vitae, et factus est vivens coram te.» Fecit igitur Deus hominem de limo terrae, ut disceret quid esset, quemadmodum ait Laurentius Justinianus serm. De S. Georg. mart. 1: «Ne de se superbendo presumeret, qui se de limo vilissimo sciret esse plasmatum.» Fecit de limo, quia id hominis natura posebat, ut caro ejus ex luto et cenoingeretur, cui anima rationalis unita nobilitas luto et excellenti esse praestaret; fecit ex luto, ut in exaltata materia vilissima suam potentiam et largitatem ostenderet; fecit ex luto, ut suaviter haec inferiora regeret, et lutum luto praeficeret; fecit tandem ex luto, ut arrogans et superbus hominis spiritus quasi luto mersus, et suae conditionis vilitate compeditus, disceret Deo obtemperare.

Mullis autem modis a Deo est homo huius suae naturalis vilitatis admonitus: vocat enim Deus seipsum *figulum*, cum opus creationis humanae commemorat, cuius circa argillam et lutum desudat industria. «Ecce, inquit per Jeremiam cap. xviii, 6, sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel;» et per Isaiam cap. xlv, 9: «Numquid dicit lutum figulo suo: Quid facies? Et opus tuum absque manibus est?» et S. Paulus Rom. ix, 20: «Numquid dicit figmentum et qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?» Saepè etiam in Scripturis suis Deus nos *figmentum* appellat, quod proprie est opus ex luto; vocat etiam *terrenos et terran*: hoc indicant illa verba Isaiæ, cap. lxiv, 8: «Et nunc, Domine, Pater noster es tu, nos vero lutum: et fictor noster es tu, et opera manuum tuarum omnes nos;» Davidis Psal. cii, 14: «Ipse cognovit figmentum nostrum;» Salomonis Sap. vii, 1: «Sum quidem ego mortalis homo similis omnibus, et ex genere terreni illius, qui prior factus est;» Apostoli I Cor. xv, 47: «Primus homo de terra terrenus;» Jeremie cap. xxi, 29: «Terra, terra,

Cur Deus fecerit hominem de limo terra.

Mullis modis Deus seipsum figulum et nos figmentum vocat.

Materia corporis humani est lutum.

terra, audi verbum Domini. Quibus multa similia passim occurrunt.

Ac tandem haec luti nostri memoria hominis nominis affixa est, ut in venturis saeculis nunquam deleatur: vocavit enim Dominus hominem *Adam*, quod nomen *terram* significat, ut sciat homo se terram esse, atque ex luto et ceno in hanc quam habet naturam emerisse. Diceris ergo, o homo, *Adam*, quia terra vilis es: diceris *homo*, quia humus: terra nomen tuum, ex terra corpus tuum, in terra habitatio tua, in terram conversio tua. Diceris *terra*, quia ex terra compositus. Jam consoletur nos Philo Iudeus lib. De Opific. dicens hominem non ex quavis terra, sed ex selectissima fuisse compositum: «Non, inquit, ex quavis terrae parte sumpta humo videtur Deus hanc humanae speciei statum formare voluisse, sed selecta undequaque optima, ex pura materia purissimum excolasse accurate, quod maxime ad hoc opus aptum erat.» Consoletur et nos S. Augustinus tract. 9 in Joan. asserens «quator litteris nominis *Adam* quator terrae partes contineri, orientem, occidentem, septentrionem, meridiem,» quasi primus homo ex quator pugillis terrae sumptis a quator mundi partibus fuisset compositus. Quod aliter docuit S. Cyprianus, qui postquam dixisset nomen hebraica eo consilio fuisse inditum, ut proprietates hominum, quibus imponebantur, designarent, haec addit: «Ex ipso protoplasto probamus veritatem: nomen accepit a Deo *Adam*: hebraicum *Adam* in Latino interpretatur *terra caro facta*, eo quod ex quator cardinibus orbis terrarum pugno comprehendit, sicut scriptum est Isai. xl: «*Palmo mensus sum caelum, et pugno comprehendit terram, et finci hominem ex omni limo terrae, ad imaginem Dei feci illum.*» Oportuit illum ex his quator cardinibus orbis terrae nomen in se portare *Adam*.» Sed o quam exigua et longe petita consolatio! Quid enim refert, si homo ex terra munda fuerit effectus, cum ex eo terra vilis esse non desinat? Certè si superfluum est, ut dicebat S. Hilarius, munditiam in cilicio querere, multo delicatius est eam in luto, in ceno et in stercore querere: quid enim prodest si ex pugnis terra a quator orbis partibus sumptis fuerit compacta, cum ex hoc solum habeamus, quod ex quator lateribus (ut aiunt) nulla nobilitate insignitur, sed undequaque conspectus humillimo genere natæ reputatur? Fiat, fiat ex quator pugnis terra a quator plagis orbis acceptis, ut in toto universo cunctae creature notioem vilitatis hominis habeant, et nullo loco, licet homo velit, et conetur, suam vilitatem abscondat.

Ceterum Job non solum originis suae feclitatem, sed etiam exitus sui fragilitatem commemorat cum addit: «Et in pulverem reduces me,» q. d. Miserere mee vilissimae fragilitatis: sum enim quasi fletile vasculum in pulverem brevi redigendum. Quid igitur ultra persequeremur?

Luti memoria nominis hominis affixa.

Ex qua terra homo.

Var Adam quid interpretatur.

Pugno refert ex quatuor lateribus facti simus.

Corpus nostrum in pulverem resolvitur dam.

hoc vile fluxumque figmentum? nonne satis fuit stirpem suam et genus ex sordida ac lutea duxisse materia, ac tandem in pulverem, ex quo formatum est, iri resolutum? Cur hoc breve vite ac arduosum spatium sine novis laboribus et angustiis peragi non sinis? Hec sane hominis formatio, et adjuncta carnis luteique fragilitas, movere potuit Deum, ut si quid ab homine peccatum esset, veniam lubens facillique concederet. Secus est in angelis, a quibus cum abesset carnis infirmitas, molto potius magis tentationi resistere: qua de re optime ad hunc locum S. Gregorius:

« Angelorum, inquit, spiritus idcirco irremissibiliter peccaverunt, quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis commixtio non tenebat; homo vero idcirco post culpam veniam meruit, quia per carnale corpus aliquid, quo semetipso minor esset, accipit. Unde et apud respectum iudicis argumentum pietatis est hac eadem infirmitas carnis. Quo argumento usus est David *Psal.* LXXVII, 38: « Multiplicavit (Vulg. abundavit) ut adverteret iram suam ab eis, et non accendit omnem iram suam: et rememoratus est, quia caro sunt. » Et alibi *Psal.* CII, 43, eadem fere repetit que Jobus: « Quomodo miseretur pater filiorum, miserans est Dominus timentibus se: quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, recordatus est, quoniam pulvis sumus. » Quare dum dicit Jobus: « Memento, queso, quod sicut lutum feceris me, » hoc est: Revoca obsecro in memoriam, ut mei miseraris, et erratis veniam des. Recordare animum humanum generosum quidem et pene divinum, ceno et luto mortalis hujus corporis, a quo aliquando non infici non possit, undique circumdatum, atque ejus necessitatibus ita obnoxium, et quasi alligatum et subditum, ut vix animi intentio queat subsistere, quin hinc detineatur, inde laxetur. Ita S. Ambrosius lib. *De Bon. mort.* cap. III, his verbis: « Multas occupationes nobis corporis hujus necessitas gignit atque usus invehit, quibus impeditur anime vigor, revocatur et intentio; unde de se pulchre dicit S. Job: *Memento, quia sicut lutum me formasti.* Si ergo lutum est corpus, obliuit nos utique, non diluit, et coinquinat animam inquinamento intemperantia. » Quare bene S. Gregorius hunc locum sic exponit, quasi Job Deo dicat: « Infirmitatem carnis considera, et reatum iniquitatis laxa. » Hanc orandi formam Thais, quæ magnis se peccatis onerarat, accepit a magistro suo; neque aliam per aliquot annos permisit, utpote maxime suis moribus opportunam: « Qui plasmasti me miserere mei. »

10. NONNE SICUT LAC MULSISTI ME, ET SICUT CASUM ME COAGULASTI? — Pulchre humani corporis generationem lactis coagulo assimilat: nam, ut Plinius lib. VII, cap. XV et medici docent, semen mulieris est instar lactis album, liquidum et diffusum; sed accedente virili semine calore illius quasi coagulatur, consolidatur et concrevit, ut

fiat embryo, ita Tirinus noster. Ubi expendit Jobum non tantum affirmasse opus Dei, atque id maxime elaboratum se esse, quod ad rem suam non leviter faciebat; sed etiam signale divinis in oculis tanquam e molli blandaque materia, in qua non possent non unidique impressurum manuum vestigia apparere, recenter efformatum proposuisse, ut dicere videatur: Exstant in me, o Domine, tuarum manuum expressa signa et lineamenta, quæ me tutum opus esse clarissimis vobis proloquuntur; cur ergo tuam imaginem potius demoliri, quam opem ei ferre vis?

11. PELLE ET CARNIBUS VISTISTI ME: OSSIBUS ET NERVIS CONPEGISTI ME. — Jam ad corporis organizationem prorsus admirabilem procedit, quam eleganter Sanctus noster ita describit: Feminus, inquit, sanguis eo quem diximus modo a virili semine dispositus nihilo magis densus ac durus est quam lac coagulatum, quod usque adeo molle est, ut parum absit a liquido, a quo ad significandas res molliculas, et in quibus nihil est firmitatis, comparatio dicitur. Ex eo advertibilis nature solertia, seu potius divina sapientia varias finxit diversaque naturas, a quibus humani corporis fabrica compacta est: pars enim quedam lentescit in nervos, pars mollescit in carnem, pars duratur in ossa, pars in pellem extendit r. Denique ex re tantula tanque sibi simili organa finguntur plurima ad varia nature ministeria; illa autem omnia carnis quasi interlata veste, et pelle quasi externo teguntur et ornantur pallio. Totæ vero humani corporis moles ab ossibus quasi a columnis et tignis sustentatur, que nervi quasi quadam vincula constringunt et continent. Hec scite atque eleganter optimus philosophus Jobus hoc loco describit, ut nihil a quoquam desiderari posse videatur. Quod item fecere plures alii, ex quibus unum dabo Lactantium lib. *De Opific. Dei*, cap. VII: « Deus, inquit, solidamenta corporis, que ossa dicuntur, nodata et adjuncta invicem nervis alligavit atque constrinxit: hæc autem visceribus (viscerum nomine carnes intelligit) operuit ut quemque locum decebat, ut quæ solide essent conclusa teneretur. Item visceribus ipsis venas admiscuit quæ rivus per corpus omne divisos, per quos discurrunt humor et sanguis universa membra succis vitalibus irrigaret. Et ea visera formata in eum modum, qui unicuique generi ac loco aptus fuit, superpecta pelle contextit. » Sic ille.

Plura circa modum et rationem tam admirabilis opificii nil attingit curiosius investigare, cum ipsemet Salomon profiteatur *Eccles.* XI, 3, ab hominibus ignorari, « que sit via spiritus, et qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis: » ad quem locum ita pulchre Tollenarius noster: Circa spiritus, inquit, seu animæ substantiam magna fuit olim philosophorum medicorumque hallucinatio, quemadmodum etiam circa formationem fœtus in utero materno: de

quibus sapienti quadam ignorantia olim tutissimo pronuntiavit celeberrima illa Machabæorum mater II *Machab.* VII, 22: « Nescio qualiter in utero meo apparuisti: neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi: sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit principem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam. » Eadem ignorantiam professus est sagacissimus rerum naturalium indagator Galenus: sic enim scribit in lib. *De Form. fœtus*: « Cum nullam de structura animalium inveniam opinionem cum scientiæ certitudine demonstratam, fateor me de fœtum effectrice causa nihil certi habere: hoc tantum de ea pronuntiare me posse confido, quod ars et sapientia in ea sit maxima: » quam obrem ceteros alibi monet ne in hanc inquisitionem perlinctius incumbant: « Hæc, inquit lib. *XV De Usa part.*, Creator noster talia fieri voluit. Quæ autem facta jam sunt neque tentes, neque audeas querere, quemadmodum facta sint: que enim facta esse ignorabam, nisi ab anatomia edocuissem, quo pacto nunc audeo querere, qua ratione facta sint? Satis ergo tibi sit novisse unamquamque particulam pro rerum exigentia et us constructam fuisse. Si vero præterea conabere quo pacto ita facta sit inquirere, palam fiet, et nec tuam imbecillitatem nec officis sentire poteram. » Ceterum cum post partium organizationem a Deo statim anima rationalis infundatur, recte subjungit:

12. VITAM ET MISERICORDIAM TRIBUISTI MIHI, ET VISTATIO TUA CUSTODIVIT SPIRITUM MEUM. — Postquam de corporis compositione locutus est, agit hic Jobus de anime creatione, qua corpus mirifice compactum atque conexum vitam motumque acquirit; tres vero beneficentiæ gradus discrete, vitam misericordiam, vitationem: *primus* ad vite principium, *secundus* ad conservationem, *tertius* ad perfectionem pertinet. *Misericordia* hoc loco est *beneficentia*, liberalitas, largitio; unde phrasid illa frequens in Scriptura *Gen.* XX, 43 et alibi: « Facere misericordiam. » *Visitatio* hic est idem ac *prospertatio*, fecunditas, felicitas: sic phrasid Scripturæ familiari Deus *vistare* dicitur quos prospertat, fecundat, ut *Saram* et *Annam*, *Samuelis* matrem. Ex his ergo preælio Jobi vires acquirit, ne Deus, quem tot beneficiis auxilii, repente perimat: verba illa: « *Visitatio* tua custodivit spiritum meum, » licet ad tutamentum anime, ut vitam naturalem corpori conferri, referri valeant; pertinere tamen literaliter sensu possunt ad spiritualium anime custodiam, et quandam Dei velut exuberantem vigiliam, qua animam, quam sempiternæ felicitatis capacem creavit, presentia sua servat, divina gratiæ ac virtutum supernaturalium numeribus amplissimis exornat. Favet expositioni huic quod auctores aliqui graves *miseri-cordiam* nomine naturalia virtutum semina in-

telligunt, ut in hunc modum terna beneficia gradatim ascendant, *vita* per animæ creationem, *miseri-cordia* per indita virtutum semina, *visitatio* per collata virtutum supernaturalium dona; atque ad hunc sensum oratio Jobi fiet multo nervosior.

Mystice sic optime exponi potest, q. d. *Vitam* mihi tribuisti gratiam infundendo, nam gratia Dei vivimus; *miseri-cordiam* largitus es ad sancte vivendum, et ad usum gratiæ ac virtutum ab ea promanentium supernaturalium auxilium imperiando) et hæc misericordia provehimur; et *visitatione*, id est assidua inspiratione tua, spiritum mihi infusum et a te donatum custodisti: quia nisi ad modum avis mihi incubares, et intellectum edoceres, et voluntatem afficeres, et hoc opus roborares, jampridem vitam et misericordiam a te prerogatum perdidissem. Hæc spectat illud *Davidis Psalm.* CV, 4: « Memento nostri, Domine, in beneficentiam populi tui (secundum benignitatem tuam nobis exhibitam): visita nos in salutari tuo (scilicet salubri inspiratione tua) ad videndum in bonitate electorum tuorum (ut scilicet contemplatione videam que bona preparasti electis tuis) ad latendum in lætitia gentis tuæ (ut voluntate, gaudio spiritali et iustorum lætitia perfundar): ut lauderis (a me laude vocis et operis cum hereditate tua. » Porro ut hanc vitam gratiæ melius intelligamus, ex vita naturali nobis considerata est: ita enim natura comparatum est, ut ex corporalibus ad spiritalia et ex manifestis ad occultorum cognitionem transcimus; unde cum naturalis vita clarior nobis et evidentiore sit; ipsa spiritalis vite lucem ac notitiam parat. Vita autem naturalis, si philosophos consulamus, nihil aliud est: quam natura rei potentis seipsam movere, in actuque ad perfectionem redigere: id quod nullo negotio exemplis intelligitur. In plantis vita est illud, quo primo succum sive alimentum attrahunt, retinent, et in universas partes distribuunt, quo seipsas alunt, augent, et in debitam provehant magnitudinem; in brutis vita est, qua primo sentiunt, et huc illicque discurrunt; in hominibus vita est, qua primo ratione; et in angelis, qua primo intelligentia liberoque utuntur arbitrio. Itaque vita dicitur illud primum initium operationum vitalium, quo mediis facultatibus ac viribus suis vitales actiones exercet, et quo res vivens seipsam in debitam perfectionem adducit. Quia vero vita hæc propter actiones vitales est viventibus attributa (in hunc enim finem arbores et plantæ vegetatrem vitam percipiunt, ut se aliant ac nutrant; et animalia sentientem, ut sentiant, et se loco moveant; hominesque intelligentem, ut intelligant, et proprio arbitrato se gubernent) hinc ortum habuit, ut actiones iste non solum vitales, sed etiam *vita* nuncupentur; et hæc duas vite significationes S. Hieronymus ad hunc Jobi locum annotavit dicens: « Ipsa anima est *vita* hic appellata, non vita anime; quia possunt et actus ani-

Gratia est vita anime spiritalis.

Visitatio Dei sunt bonæ inspirationes.

Vita spiritalis est analogia vite naturalis cognoscitur.

Vita quid in plantis, in brutis, in hominibus.

Vita est principium operationum vitalium.

10. NONNE SICUT LAC MULSISTI ME, ET SICUT CASUM ME COAGULASTI? — Pulchre humani corporis generationem lactis coagulo assimilat: nam, ut Plinius lib. VII, cap. XV et medici docent, semen mulieris est instar lactis album, liquidum et diffusum; sed accedente virili semine calore illius quasi coagulatur, consolidatur et concrevit, ut

Ver. 11. Administrabilis hominis fabrica.

Ratio fabricæ corporis humani non est enigmatica.

Ver. 12.

Miseri-cordia beneficentia. Visitatio pro prosperatione.

Formatio corporis humani nobis hæc est.

me vita nuncupari:» hęc illi. Ideoque hic dicitur habere vitam studiosam, ille vero voluptuosam, quia alter studiosus actionibus, alter vero voluptuosis ac deliciis deditus est.

Hęc doctrina ex philosophia naturali petita nos in spiritalis vitę cognitionem adducet: quemadmodum enim vita hominis, quam animam rationis participem nuncupamus (hęc namque ut nobis familiarior hujus quod quęrimus pręstabit notitiam) est illa interior spiritalisque substantia, qua homo se spiritaliter et corporaliter movet ac perficit; quę illi tribuit ut homo sit, et est facultatum quibus operatur origo, et mediis illis ipsarum operationum principium: ita vita spiritalis est aliquid intra nos manens, quod et nos spiritaliter efficiat, et fons sit facultatum spiritalium, nec non et actionum spiritalium exordium. Hoc autem si diligentius quid sit inquiretur, inveniemus nihil aliud esse quam illud augustissimum donum divinitus attributum, quod gratiam nuncupamus: hoc porro donum gratia vocatur, quoniam gratis et liberaliter nobis datur: « Quare gratia? » (inquit S. Augustinus in

Vita spiritalis quid proprie sit?

Gratia unde dicitur, et quid sit, ac quid pręstet?

Psalm. xxx. sibi que respondet) quia gratis datur. Quare gratis datur? quia merita tua non pręcesserunt, sed beneficia Dei te pręvenierunt. Est autem gratia affectio manens seu habitus quidam supernaturalis mentibus iustorum infusus per Spiritum Sanctum qui datus est illis. Gratia est, quę ipsam animę naturam perficiens, eam facit veluti desideram, participemque et consortem divine nature: gratia est, quę dividit inter filios Dei et filios diaboli, quę Deum placat, et homines suo creatori conciliat. Hęc est, cuius pręsidio justificamur, et Deo grati, accepti ac amici reddimur: hęc est, quę *1 Pet. iv. 8.* operis multitudinem peccatorum, non quidem ea dum manent tegendo; sed ea ut non maneant destruendo; hęc est semen eterne vite, sine qua nulli in celestem patriam patet ingressus. Est decor et pulchritudo, qua anima Deo appareat amabilis; est lumen divinitus inditum, et mentem reddens illustrem et splendidam; de quo S. Paulus *Coloss. i. 12*: « Qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. » Est vestis illa nuptialis hominem eximie dignum efficiens, ut in summi Regis convivium admittatur; est *Joan. iv. 14*; « fons aque salientis in vitam eternam, » unde S. Paulus ait *Rom. vi. 23*: « Gratia Dei vita eterna, » quia opera a gratia emanantia illius vite, quam speramus, sunt merita; est quę nos efficit membra Christi, quare et a Christo capite et per Christi merita datur, et ut et adhereream benigne confertur; est denique vita nostra spiritalis, quia nos ex peccatoribus convertit in sanctos, ex defunctis viventes facit, et in spiritaliter mortuis manere non potest.

Gratia spiritalis et naturalis summatim in quo

Hęc autem spiritalis vita in multis est naturali vite similis, nam sicut vita naturalis dat corpori ut sit et vivat secundum naturam, ita vita gratie dat animę ut sit et vivat supra naturam: ita

corpus limitat, et ad propriam, ut aiunt, speciem

eiusdem viventis restringit; hęc animam circumscribit, ne divina mandata transiliat, et a debita fide sponse deflectat: illa corpus venustat, et motum ac vires subministrat; hęc affectus in res divinas et gressus tribuit, ut contentandus in celo, et intus spiritum nostrum exornat. Illa radix est facultatum, quibus operatur, ut intelligentie, qua cognoscimus, et voluntatis, qua volumus; hęc origo virtutum, ut humilitatis qua nos ipsos depreciamus, paupertatis qua divitias mundi contemnimus, charitatis qua Deum proximamque diligimus: illa est principium operationum vitalium, nam ministerio facultatum suarum videt in oculo, audit in aure, et irascitur in corde; hęc est meritorium initium, quia virtutum ab ea manantium pręsidio perfert injurias, ministrat infirmis, et desideris se infert celestibus choris. Illa denique, deficiente debita sanitate et humorum temperie, a membrorum necessaria integritate discedit; hęc, si absit fidelitas, qua Dei mandata observare debemus, etiam amittitur. Si ergo tanta sollicitudine servamus vitam mortalem post non multos annos finem habituram, quanta sollicitudine custodire debemus gratie vitam, si volumus, per totam eternitatem duraturam? si tam eximio amore complectimur vitam certe non admodum pretiosam, nisi quatenus vite spiritali subservit, quanto majori amore amplectenda esset ipsa spiritalis vita, cuius gratia naturalis diligitur? spiritualis, inquam, vita, quę jure universis rebus naturalibus imperat? Ita pulchre noster Alvarez de Paz lib. II *De Vit. spir. part. I. cap. i.*

Vers. 11.

13. LICET Hęc CELES IN CORDE TUO: TAMEN SCIO QUIA UNIVERSORUM MEMINERIS. — Jobi sensus est plane suavissimus, et eximia ejus pietate dignissimus: Etsi, inquit, suspicari posset aliquis, quem alienior de te imbuisset opinio, te non curare hęc humana, neque meminisse tuarum manuum atque operę nos esse figmentum, cum tam acerbe atque inclementer jactari permittas, neque tui aut amoris aut curę humanis oculis argumentum appareat; ego tamen, cui clarior abs te lumen affulsit, non dubito, quantumcumque in animo consilia celes, quin nostra curę atque dispicias; neque unquam te rerum nostrarum tuique figmenti oblivio teneat. Scio enim te, elementissime Deus, meminisse beneficiorum in me collatorum, quam liberaliter me habueris, quantum opere ac pretii in me creando, servando, prosperando exornandoque posueris, neque velle te munera hęc tua aspernari, ac momento pene uno structuram demoliri tuam; ocelis quidem hęc, iramque simulas, at ego non propterea animam a me tuum alienatum suspicabo. Videor enim mihi te videre egregium ejus opus tuum studium deindustria ad horam celantem; minime dubitans nullam te illius oblivionem sperare posse, quin suo tempore a primis imaginis tue line-

Etsi Deus celestis interdem non tam tamquam ex quo amorum dimittit.

Deus nuncupatur quia deserit eos qui aliquando ejus lineamenta retineant.

mentis et manuum tuarum vestigis attractus opem illi feras, atque eam mire excolas atque perficias. Hinc sane S. Irenęus lib. IV *Advers. haeres.* cap. LXXVI, perutilem atque opportunam hanc elicit admonitionem, ut curandum nobis maximore fuerit aliqua semper virtutum lineamenta divinaturumque manuum vestigia in nobis retinere, quę ipsam ad nobis vestigium et dexteram operi manuum suarum porrigendam alliciant; ne dum nihil suum in animis nostris agnoscat viles illi simus; nec habeat unde ad opem ferendam pertrahatur. Verba Irenęi sunt: « Praesta Deo cor tuum molle atque tractabile, et custodi figuram, qua te figuravit artifex, habens in temetipso humorem, ne indurans amittas vestigia digitorum: » hęc enim dum exstant, dum durant, et sese divinis oculis ingerunt, quantumvis prodigus, quantumvis tepidus, quantumvis divine imaginis pulchritudinem obscuraveris, divinam clementiam ad opem suo operi ferendam adducet. Ex hoc versu, inquit Joannes a Jesu Maria, struitur argumentum ad multorum in speciem fortium ac fidorum Dei cultorum cecitatem coarguendam, qui dum ærumnis, morbis, desolatione interna tanguntur, mox Dei animum aversum dicitant, ægreque ab hac mente dimoverunt.

Vers. 14.

14. SI PECCAVI, ET AD HORAM PEPERICISTI MIHI: CUR AB INIQUITATE MEA MUNDUS ME ESSE NON PATERIS? — Si, inquit, peccata mea pristina sint causa hujus meae afflictionis, quę ad hunc usque horam punire distulisti, cur jam saltem, quando id tam obnixę precor, non mundas me ab illa iniquitate, pro qua abolenda deinceps innocenter vivendo laboravi, ut sic tollas et causam plagarum, et simul ipsas plagas: ita Tirinus nosler. Aliqui referunt ad scrupulos, qui peccato jam sublato non parum infestare sapenumero solent viros pios; unde S. Gregorius ad hunc locum: « Si, inquit, culpam venia abstulisti, cur sane a memoria non ceteris? » quamvis enim quis peccatis valeat, et novam vite rationem ineat, nihilominus preteritorum peccatorum memoria et delectatione tangitur quodammodo invitus; adeo ut istiusmodi tentamenta liquidam penitentis causam esse non patientur. Et sic verba hęc ejus erunt, qui invidus trahitur ad illicitas delectationes, ut sit sensus, *q. d.* Cum jam peccata commissa deleverim, et per penitentiam abjecerim, quid est quod iterum memoria et delectatio invitum me trahit, et quodammodo impellit ad iterum peccandum? Hujus expositionis habes Gregorium his verbis patronum: « Ad horam Dominus peccatori parcat, cum reatum culpe concessis protinus flētibus diluit; sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur, quia volentes quidem culpam fecimus, sed nonnunquam nolentes ejus memoriam cum delectatione toleramus: saepe namque hoc, quod a conspectu jam judicis flētū interveniente deletum est, ad animum redit, et deviata culpa ad delectationem rursus inserpere nititur, atque

Peccata preterita etiam post remissionem membra sunt.

in antiquo certamine rediviva pulsatione reparatur. » In quibus verbis ultimus videtur respexisse Gregorius fabulam, qua traditur Heracles devicisse gigantem immamis molis Terrę filium, qui quoties pedibus terram tetigisset, resumptis viribus certamen sanus et vegetus repetebat, donec fraude comperita Alcides eum tandem suspensum inter brachia tenuit, donec omnino animam efflaret. Luctamur quotidie cum peccatis nostris: vincimus, cum nos a terra per contemplationem sublevamus, et per opera sancta ad Deum erigimur; si vero iterum tisperad terram inclinemur, resumptis viribus iterum ad certamen redeunt.

Septuaginta sic convertunt, *λέω τε γάρ ἀδύνατον ἐπιλάσσει; με: ἀπό δὲ ἀνομιᾶς εἰς ἡσθεῖν με μετατρέσσει*, quod si et peccavero custodis me: ab iniquitate autem non insontem me fecisti, quę sic exponit Olympiodorus in *Caten.*, tuam decet humanitatem, ut aliquando veniam tuo tribuas officio, neque velis pro tua rerum omnium scientia cunctas actiones meas et peccata acri studio observare; « quę quidem sanctus hic iterat humane naturę persona suscepta: Nil te, inquit, lalet, Domine; verum et nostra observas opera, id enim est *ἐπιλάσσει*; ac licet non subita in eum qui peccavit animadversione utare, haud eum propterea dimittis insontem. »

Hebraei paulo aliter vertunt: Pagninus, si peccavi, in custodiam ponas me, et ab iniquitate mea non mundas me; Tigurina, si quid peccavi, annotavisti mihi, neque sinisti meam iniquitatem abire impune; Hebraeus apud Cajetanum, si peccavi, et custodis me, et ab iniquitate mea non mundabis me: eodem modo Biblia Regia, nisi quod ad extremum habent, non mundas me. Quę tam Hebraei quam hebraizantes quidam cum interrogatione legitur in hunc sensum, numquid si peccavi observabis me super, et infensis me oculis intueberis? neque a peccato meo aliquando mundabis? ita legit et exponit Eugubinus, et, ut idem dicit, Hebręorum aliqui; neque hinc longe abit Vatablus. Alii, inquit Sanctius, interrogationi non putant esse locum, et hunc in modum accipiunt, quasi nimis sit durum ea, quę ab hominibus peccantur, observari omnia, neque concessa a Domino venia laxari. Est et qui putet hic esse aliquam jurisjurandandi aut imprecationis formam, quasi neget Jobus se peccasse, preceturque, si seelus unquam admisisset, ut in eternam detur custodiam, neque ullo tempore peccatorum vincula aut supplicia laxentur. Sed ex h'is prima explicatio videtur magis literalis.

Vers. 15.

15. ET SI IMPIUS FUERO, VĒ MIHI RET: ET SI JUS TUS, NON LAVABO CAPUT, SATURATUS AFFLICTIONE ET MISERIA. — Conclusio esse videtur ejus quod dixit haetenus, id est, sive impius sive pius sim, iram tuam non effugiam: sicut dixit *supr.* cap. ix. 22: « Innocentem et impium ipse consumit. » Ceterum « non lavare caput » habitus est merentis et afflicti hominis; quem etiam expressit David dicens *Psalm. xxxvii. 1*: « Miser factus sum et cur-

Nec impius nec pius a miseris hujus vite esse immunitus.

vatus sum usque in finem; tota die contristatus ingrediebar. » Ostendit autem, quod sepe jam explicuimus, pius neque impios homines ab hujus vita malis esse securos: quis enim sanctorum mortalitate circumdatus, quantumvis virtutibus fulgeat, et rerum coelestium desiderio ardeat, non sepe curis pungatur, tentationibus urgeatur, persecutionibus affligatur, aut saltem corporea molestia et infirmitate turbetur? Quod minime mirandum est, quia perfectionis mors licet possit terram superare, et terrenam conversationem deserere; at non potest omnino a terra se eximere, nec terrenam necessitatem effugere: quare in hoc exilio non est qui se penitus ab onere alienius laboris expediat, etiamsi innocens et sanctus existat. Multum tamen interest inter piorum et impiorum hominum conditionem in afflictionibus et miseriis, uti pulchre ad hunc locum docet S. Gregorius lib. IX *Moral.* cap. III: « Impius vae habet et justus miseriam, quia et aeterna damnatio reprobis sequitur, et electus quisque doloribus transitorie adversitatis expiatur. Impius caput levat, sed elatus evadere vae, quod sequitur, non valet: justus labori sui certaminis afflictus caput levare non sinitur, sed pressus a perpetua afflictione liberatur. Ille se in voluptatibus erigit, sed supplicis sequentibus mergit; iste se in dolore deprimit, sed tamen a pondere aeternae animadversionis abscondit: » sic ille. Istud itaque discrimen inter impium et piwm constituamus, quod impius, dum a terrenis curis opprimitur, etiam ab iniquitatibus absorbetur; at vir justus atque perfectus ita supra terrenam conversationem sese elevat, ut tamen in terra et inter homines statum suum habens, necessario aliquas terrae perturbationes et miseriae sentiat. Verum hic labor ab inevitabili corporis necessitate proveniens aequo animo a sanctis et perfectis viris ferendus est, quia si eorum vita per corpoream infirmitatem sicut mons est terrae conjuncta, at per desiderium et mentis puritatem sicut mons est versus caelum erecta. Nolanda est hic elegans antithesis inter impium et justum; inter vae impli et elevationem capitis justi: itaque sensus Jobi est: Si peccavi, quodlibet supplicium vel malum merui; si vero justus sum, non propterea debeo superbiere, vel de me presumere, tanquam sit aliquid ex me, sed Dei erga me misericordiam et bonitatem humiliter confiteri.

16. ET PROPTER SUPERBIAM QUASI LEONAM CAPIES ME, REVERSUQUE MIRABILITER ME CRUCIAS. — id est, videris me sicut leonam insectari, et ut hominem superbum, crudelem et rapacem exagitare; reversusque, id est iterum atque iterum mirabiliter me crucias, plagam plagae superinducendo; ubi nota hebraismus, quo verbum ponitur pro adverbio, nam reverti facere significat iterum facere: eodem modo dicitur in Psalmis *Psalm.* LXXIV, 7: « Deus tu conversus, (id est iterum) vivificabis nos. » Septuaginta illud propter superbiam omittent-

Discrimen afflictionis impiorum et piorum.

Verbum pro adverbio per hebraismum.

tes sic versum hunc reddunt, ἀγρόματι γὰρ ὄνομα λέων ἐστὶν ὁργιστοῦ, πάλιν δὲ παραβολὴν δέωσι: ἢ δὲ λέων, ὁρπιὸν ἐνὶ μέσῳ ὡς λέων ἀδελφὸν ἐκείνου, ἢ δὲ λέων, ὁρπιὸν ἐνὶ μέσῳ ὡς λέων ἀδελφὸν ἐκείνου, ἢ δὲ λέων, ὁρπιὸν ἐνὶ μέσῳ ὡς λέων ἀδελφὸν ἐκείνου. Ita S. Augustinus, q. d. Non capior ad vitam ut animalia, quae solent haberi in deliciis, sed ad necem ut animalia fera, quibus didendum non est, si supervivere permittantur. Caeterum id quod Vulgatus propter superbiam reddit, in Hebraeo est *תנאף* veigeh, quod Hebraei vertunt multipliciter augetur, crescat, nempe afflictio atque miseria, de qua proxime; et per optandi modum interpretantur in hunc sensum, q. d. Utinam afflictio mea et dolor sic augetur et invalescat, ut me qui a primum conficiat et exstinguat, ne tandem meus profratatur dolor et interitus.

Porro in aliquibus Latinae Editionis codicibus illud quasi leonam in nominandi casu legitur quasi leonam; qua etiam ratione accipiunt omnes hebraizantes apud Pinedam, tum etiam textus ipse Hebraeus et Chaldaeus apud Cajetanum, ita ut cum leona comparatur Deus propter supplicii justitiaeque severitatem, quam effere nulla vis humana possit: nam si Deus semel capiat praedam, illicque incubet quasi leona, quam eam de manibus ejus eripiet? Sic alibi passim in Scripturis Deus leoni quoque ac leonae comparatur, quo spectat illud *Gen.* XLIX, 9: « Catulus leonis Juda: ad praedam, filii mi, ascendisti: requiescens accubasti ut leo et quasi leona; quis suscitabit eum? » Quod SS. Patres ad litteram de Christo prophetatum accipiunt; eodem refertur et illud *Ose.* v, 9: « Ego quasi leonem Ephraim, et quasi catulus leonum domui Juda: ego capiam, » etc. Leo enim fortitudinis et magnanimitatis semper symbolum fuit, et omnium terror dicitur: quapropter, ut refert Pausanias, in superbi Agamamnonis elypeo depictum visebatur caput leonis cum hoc versu:

Ὀτρὴν πᾶν φόβος ἐστὶν θάρσος, ἢ δὲ ἕλκον Ἀγαμέμνων, Hic quidem terror est mortalium, illum vero gerit Agamemnon.

Id ipsum inter Hieroglyphica Aegyptiorum fuisse docet Horus Apollo: « Terrorem, inquit, significantes leonis caput pingunt: quoniam hoc fortissimum animal omnibus aspicientibus formidinem iniecit; » Ipse autem neminem timet, juxta illud Salomonis *Prov.* cap. xxx, vers. 30: « Leo fortissimus bestiarum ad nullius pavebit occursum, » quare Isidorus Pelusiota lib. II *Epist.* 284, leonem vocat *εὐλαβὴν καὶ ἀπειρόν*, horrendum et intolerandum: quis ergo esse posset horrici timoris expertus, cum victor leo de tribu Juda regiet, terribus septus, non juba, sed robore et potentia coronatus? Quanquam igitur hic eo sensu leona vel leo in casu recto intelligi possit de iudice vindicatore Deo, nihilominus a Sixtina et Clementina editione, juxta Vaticanum exemplar castigata, minime recedendum censeo, quae le-

Dang Jobi et hunc comparat.

Leo sym bolum fortitudinis.

Vers. 17.

Quinam sint testes qui adversum Job incurrant.

nam accusandi casu expressit, cui se Job comparat: quippe quem Deus non secus ac venator leonem aut leonem multis iretum calamitatum laqueis, variis insuper dolorem jaculis configat; unde subdit:

17. INSTAURAS TESTES TUOS CONTRA ME, ET MULTIPLICAS IRAM TUAM ADVERSUM ME, ET POENE MILITANT IN ME. — Testes appellat Jobus vel demones satanico caetro incitatos, vel tres amicos suos in pugiles mutatos, vel dolores acerbissimos a Deo immissos: quae sunt tres veluti cohortes, quibus dispositis et per tempora, vel etiam simul accitis, sic Jobi causa agitur, quemadmodum rei cuiusdam scelestissimi causa in tribunali gravissimo actiari solet testibus multis succedentibus, per quos veritas inquiritur. Similitudo ergo in eo sita est, ut sicut testes producuntur ad veritatem indagandam, ita demones concertantes et dolores produci videantur, ut Jobus veritate investigata convincatur; ac si res tota Deo sat. perspecta non foret. Posset autem Jobus sic loquens induci, q. d. Quorsum aequissime iudex tot testes interrogas? quorsum alios alius succedere pataris? quorsum interrogationem tam saepe reparas, redintegras, restauras? Profecto per hoc ipsum multiplicas iram, hoc est supplicium, adversum me; et poene tanquam milites armati lanceis infestis me impetunt atque transigunt. Cesset oro hic iudicarius processus, haec militum recensio: tibi quippe cognita est causa et candor conscientiae meae perfectus multo, quam si mihi in eadem causa multa testium millia jurata faverent. Septuaginta legunt, *ἰσταύρασ ἑνὶ ἡμῖν τὸν θρασύ μου, instaurans in me inquisitionem meam*, quod ad interrogationem testium seu praxim sciscitandi et inquirendi luculentius refertur. Porro illud, et poena militans in me, id est, variae calamitates me simul exagitant, quod obscurius ponit Hebraeus; quem ita verbum de verbo traducit Stunica, mutationes exercitus meum, q. d. Ilijas malorum in me incumbit, et impetor variis et sibi invicem succedentibus dolorum agminibus, uti in pugna aut urbis oppugnatione militibus fessis recentes succedunt.

Tropologicae S. Gregorius lib. IX *Moral.* cap. XXXV, per testes intelligit sanctorum exempla sic scribens: « Testes Dei sunt, qui per exercitum sancti operis testantur quae electos secutura sint premia veritatis; unde hos quoque, quos pro veritate passos agnoscimus, graeco eloquio martyres, id est testes vocamus, » etc. qui itaque aliis bonum exemplum praebet testis est Christi, qui conversatione sua possibilem esse Christi doctrinam affirmat, et ei non se accommodantes operibus increpat. Quis hanc gloriam hancque dignitatem contemnat, qua testis constituitur sanctitatis, dum alios exemplo vite suae ad sequendam virtutis vocat? Quod si hoc dignitas contemnenda non est, semper bonum virtutis odorem spiremus, et ¹⁷ « bertate aut laxitate vivendi

Sanctorum exempla sunt testes Christi.

Qui alios vite exemplo edificat testis est Christi.

alios offendere timeamus. Sed hic attendendum qua intentione et quoniam fine fratres nostros bonis exemplis adjuvare curemus: profecto non studio vanitatis; et opinionem virtutis apud homines quaerendi, et inanis gloriae captandae (hoc enim puerile est) sed ut Deum in nobismetipsis magnificemus, et ejus honorem et gloriam quaeramus; ad quod Christus nos hortatur dicens *Matth.* v, 16: « Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est. » Sic doctrina vestra resplendet, inquit, ut eam sancta actiones approbent, et opera bona confirmet: sic vero opera bona hominibus ostendatis, ut non vanam laudationem ex eis, sed veram aeterni Patris gloriam aucupetis.

Porro ad illud, et poena militans in me, ita pulchre *ibid.* S. Gregorius: « Consideratis, inquit, Dei testibus poena militans in nos, quia dum miranda illorum facta conspiciamus, vitam nostram, quae ex eorum comparatione displicet, studiosa afflictione cruciamus; ut quidquid in nobis puerantur opera diluunt lamenta; et si quid adhuc culpa delectationis inquinat poena moriens tergat. Beatus igitur Job, qui vitam patrum praecedentium conspexit, quid in se gemere debeat subtilius agnoscat: » sic ille. Quid dignius, quod gloriosius, quam ut Dei milites non ad capiendas urbes, nec ad expugnanda regna terrena, sed ad convertendas animas sancta conversatione simus? quid illustrius, quam ut Deo caelestes sedes implenti cooperemur, et Christianum animas ad se vocantem sequamur? quid desiderabilius, quam vita nostra omnibus testatum facere quae premia bonos maneant, et quae supplicia malos et iniquos expectent? Haec autem adipiscimur, cum exemplo vite omnibus nos cognoscentibus praehucemus: nam qui bonum exemplum alius praebet miles est Christi, pro cuius gloria adversus peccatores pugnat; cuius militiae laudator est S. Paulus I *Timoth.* 1, 18: « Hoc praecipuum commendo tibi, fili Timothee, secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam: » fides quippe et bona conscientia ostensa sanctis actionibus potentissime pro Christo militat, et animas pravus moribus assuetas expugnat; qui bonum exemplum praebet cooperat est Christi, qui veluti ejus vox, quam nullus non audit, ad virtutum vocat, et quid malum sit, quid imperfectum manifestat, de se quum sit, et de aliis rectam vitam sectantibus dicere potest I *Cor.* III, 9: « Dei sumus adiutores: » quia quod Dominus Scripturis sanctis et internis inspirationibus et praedicatorum vocibus dicit, ipse vita et actione suadet.

18. QUARE DE VULVA EDUXISTI ME? QUI UTINAM CONSUMPTUS ESSEM NE OCULUS ME VIDERET. — Conqueritur se in miseram hanc lucem fuisse editum, quae laeti nihil aut jucundi, sed tristia dunt-

Cavendum ne exempla virtutis per vanam gloriam concupiscamus.

Bonae exempli militandum adversus peccatores ut eorum convertemur.

Vers. 18.

taxat et acerba ei exhiberet, ac proinde optat magis se nunquam fuisse natum, aut saltem a natalitate statim exstinctum fuisse, ne tot tantisque, quibus assidue exercebatur, calamitatibus et doloribus obrueretur. Id ipsum isdem pene verbis *supr. cap. III, 11*, queribundus perierat: « Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? » etc.; unde hujus versuuli expnatio et illustratio petenda est: hic tantum.

Nota Deum in Scripturis peculiariter dici educere de vulva et extrahere ab utero viros sanctos, praesertim eos, quos prerogativa privilegii singularis adhuc in matris utero existentes ab originali culpa emundavit, ut S. Joannem Baptistam, et, secundum aliquos, Jeremiam; aut saltem ad illustre aliquod seu prophetiae sui apostolatus aut simile in Ecclesia munus deputavit. Ac de Jeremia quidem et Joanne legimus *Jerem. I, 5*: « Priusquam te formarem in utero novi te: et antequam exires de vulva sanctificavi te, et Prophetam in gentibus dedi te. » Quin et Isaias de se, quod et Joanni similiter appropriatur, ait *cap. XLIX, 1*: « Dominus ab utero vocavit me: de ventre matris meae recordatus est nominis mei: nec dissimili ratione Paulus de sua ad apostolatatum vocatione loquitur dicens *Galat. I, 15*: « Qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus. » Sic etiam David in sua, et excellenter in Christi, quem prefigurabat, et conjubiliter justus persona loquens, ad Deum ait *Psalm. XXI, 9*: « Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meae; in te projectus sum ex utero, de ventre matris meae Deus meus es tu: » eodem sensu alibi *Psalm. CXXXVIII, 12* dixit: « Quoniam tu possidisti renes meos, suscepisti me de utero matris meae. » Quae omnia singularem et plusquam paternam Dei erga sanctos et electos suos curam ac providentiam eximie commendat; uti et illud ejusdem Valis *Psalm. LXX, 7*: « In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meae tu es protector meus, » id est, in te stabilitus robur accepi, cum ex me infirmissimus essem, et vix natus protectione tua frui cepi, cum adhuc te invocare non possem. Quae sane haud exigua pars est laudis ac providentiae Dei: qui enim nos de vulva educit, et de utero extrahit, confirmat, possidet, utique, ut *ibid.* Chrysostomus ait, *κίερα κχι ηρωει, et curam gerit, et providet*; hinc illa magnifica Dei sollicitudo ad spem et fiduciam eventus *Isai. XLIII, 1*: « Noli timere, quia te redemi, et vocavi te nomine tuo: meus es tu, » quae verba dulcissima sunt, et mirifica jucunditate replet animum. Res Dei sumus, ad illum pertinere, nocere nobis nemo potest, quin eo ipso Dei potentiam irrite, majestatem violet.

Cum ergo Job in summis afflictionibus constitutus solitam hanc Dei protectionem et consola-

tionem minime perciperet, suaviter ita conqueritur, *g. d.* « Quare de vulva educisti me, » et antequam nascerer etiam providentia tuae participationem fecisti; et jam natum et virilem usque aetatem tam benevole educaisti, et sollicito conservasti; si repente, post tot beneficia sane amplissima in me collata, ita destitui, et in summis tribulationibus omni penitus auxilio et consolatione orbatum relinquis, cum solus sis qui possis opitulari? Certe satius fuisset nunquam tot beneficia recepisse, quam sic accepta perdidisse, et cum extremis miseris commutasse: gravior enim accidit post felicitatem adversitas, post ubertatem calamitas, post gaudia dolor: quare secundum humanum sensum, et appetitus sensitivi affectum, cui aliquantisper ut dolorem sum mitiget rationaliter indulget, magis optat nunquam natus esse, vel abortum fecisse, quam jugiter cum tantis malis et doloribus conficiari; unde subdit:

19. FUISSEM QUASI NON ESSEM, DE UTERO TRANSA-

TUS AD TUMULEM. — Hoc nempe proprium est abortivi de utero transferri ad tumulum; et convenit hic versus cum illo *cap. III, 16*: « Sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem, » ubi duplicem videtur ponere descriptionem, unam abortivi statim a natalitate mori, et ideo a matris utero statim terra coniecti; alteram abortivi mortui in utero priusquam nasceretur; utrovīs modo significans se futurum minus infelicem et despectum a suis. Pulchre autem et docte dixit: « Fuissem quasi non essem, » siquidem abortivus pro non nato censetur in *Jure I. III, Cod. De posth. her. us consuetur pro non nata*. *inst.*; et Paulus *I, C. leg. Qui mortui*, de verborum significatione, sapienter dixit: « Qui mortui nascuntur neque nati neque procreati videntur, quia nunquam liberi appellari poluerunt. » Huc spectat etiam illud Hippocreatis de abortu dicentis, *ἀτι κχι εἰς τὴν ἀνάστασιν ἵσταται, est et non est octimes tris partus*: quamobrem etiam qui statim obiit, aut parum vixit, ac si non vixisset in Jure habetur; praesertim si ante nominis impositionem decedat: ideoque primis illis octo aut novem a natalitate diebus expectari olim solet, ut, si vitalis partus esset, accepto nomine inter homines censeretur: nam qui sine nomine est est quasi non sit.

20. NEQUID NON PAUCITAS DIERUM MEORUM FINIE-

TUR BREVI? DIMITTE ERGO ME UT PLANGAM PAULULUM DOLORUM MEUM. — Precedenti versus Jobus impense optaverat non vixisse, et modo ardenter precatur vitam aliquantulum prorogari: ibi affectus sensitivi appetitus involuit; hic ipse appetitus inle rito imminente sese contraxit, et pars hominis superior proximam mortem praesagians plissima quadam ratione permota postulat inducias; ut si quid peccasset (non enim quod sibi culpae concessus non foret ideo in tuto se positum censuit) lacrymis detegeret. Pulchre autem docet tam brevem esse vite humanae durationem, ut possit die

brevis. ipsa brevitatis et paucitas: non enim dixit, ut communiter dicere solemus, et ipse alibi dixit « Dies mei pauci fiuntur brevi; » sed: « Paucitas dierum morientur brevi; » *g. d.* Eorum duratio tam paucata et brevis est, ut verus ipsamet paucitas et brevitatis dici possit: eodem prorsus loquendi modo videmus Davidi non satis fuisse hominem appellare *vanum et inanem*, sed, ut omnia que dici poterant complecteretur, vocasse illum ipsam *vanitatem*, *Psalm. XXXVIII, 6*: « Universa, inquit, vanitas omnis homo vivens, » qua dicendi phrasi significavit, in homine contineri omnium rerum vanarum et inanium vanitatem et inanitatem, haec enim vis est nominum abstractorum, ut saepe D. Thomas eleganter docuit. Similiter ergo S. Job rem totam concludere volens, non satis illi fuit diei hominis vocare *paucos*, sed ipsammet *paucitatem* nuncupavit, ut indicaret illos omnium rerum, quae parum durant, brevitatem et paucitatem completi: quare orat ut paululum sese remittat et hostium acerbitas et dolorum atrocitas, ut dolorem suum juxta miserorum consuetudinem legitimo prosequatur planctu, ne id sibi ab irato atque offenso Domino negetur, quod miserorum dolori negari non solet: ut sibi ipsi, quando funebre officium ab aliis sperare non potest, brevi illo spatio, quod reliquum est vite, exsequias impendat. Quod autem Vulgatus translatum ut *plangam*, in Hebraeo est, *confortabo me*; Chaldaeus reddit, *recolligam me*; Septuaginta vertunt, *ἐπιτιμω με ἀνακαταστάς μοι, sine me requiescere passillum*. Id est, paululum recreet et confirmet, ita ut consolationi mihi sit plangere mala praeterita, et lacrymas fundere, quas jam nimis dolor compressas tenet.

21 et 22. ANTEQUAM VADAM, ET NON REVERTAR, AD TERRAM TENEBROSAM ET OPERTAM MORTIS CALIGINE: TERRAM MISERIE ET TENERBARUM: UBI UMBRA MORTIS ET NULLUS ORDO, SED SEMPTERNUS HORROR INHABITAT. — Poetice describit regionem mortis, que vulgi opinione tenebris, miseris et horrore scatelet; neque ullus ibi ordo, cum neque ex relate, neque ex censu, neque ex pietate, neque ex scientia, neque ex eloquentia, neque ex ullo certo capite citemur: ita Tirinus noster. Plurimi haec ad litteram de umbrosis mortuorum sepulchris dicta accipiunt, a quibus neque horror neque caligo abest; sed placent magis cum Sanctio nostro, ut proprie hic de inferni penis agatur, quo gravissimum Patrum et interpretum inclinat sententia. Ac in primis S. Hieronymus: « Quod terram, inquit, inferorum descriperit nulli dubium est: nullus ordo ibi est vite; tenebrosa est procul dubio vultu carcer, in quem peccatores et impii, qui lucem odio habuerunt, et tenebrarum filii coniderunt. Que terra caligine mortis operata est, clausi in nocte a terra nullam penitentiae lucem aliquando aspiciant. » Cum S. Hieronymo sentit S. Gregorius *lib. IX Moral. cap. XLV* et sequentibus, S. Thomas in *II Exposit. S. Augusti-*

tinus in *Annot. in Job* penas intelligit aeternas; et indicat quod verum est illud, *antequam vadam*, idem esse atque *ne vadam*: sic enim exponit: « Vult requiescere antequam eat in penas aeternas, ad hoc utique ut non eat: quemadmodum si dicamus alicui: Corrige te antequam damneris: non enim cum se correxerit damnabitur. » Per hanc itaque dicendi formulam, *antequam vadam*, etc., non significat sane se postea iturum, sed anverit penitentiam, ne abeat; quam, antequam abiret, agere velle consilium fuit. Simili omnino sensu et loquendi ratione de S. Josepho et B. Virgine dicit Evangelista *Matth. I, 18*: « Antequam conveniret inventa est in utero habens de Spiritu Sancto, » quibus ex verbis non ducitur argumentum (ut *ibid.* bene probat S. Hieronymus) ut purissima Virgo et castissimus ejus sponsus postea convenerint; sed Scriptura quid factum non sit ostendit. Jam vero cum hoc plane casto Tartari timore bene concrevit spes descensus ad limbum patrum, ubi candidissimum Christi lucem decreto tempore appariturum firmus quam dici queat vir justissimus speravit. Ceterum haec graphica est inferni descriptio, in qua notandae qualera tenebrarum repetitio, tenebre, caligo, umbra et horror: tenebrosa sane terra est sine ullo vel minimo lucis radio: quia ignis ille eorum habet et concremat, lucem non habet, nec radiat, nisi quoad personae tristes, ac vultus illi terribi, et nocti similes, ut ait S. Basilus, videantur. Merito igitur illam Job vocat a terram tenebrosam, et opertam mortis caligine. » Per *mortis caliginem* intelligit hoc loco D. Thomas originale peccatum, et cetera mala poenae ac culpae, quae ex ipso proveniunt. Cogita igitur locum praeplangum, et hunc totum repletum tenebris et peccato: locus etenim ille totus est velut massa peccati eundem repleus, ut quoquo te vertas non nisi peccatum vides, blasphemias et maledictiones audias: nam ut in peccato miseri moriuntur, sic in eo miserime perseverant.

TERRAM MISERIE ET TENERBARUM: UBI UMBRA MORTIS, ET NULLUS ORDO, SED SEMPTERNUS HORROR INHABITAT. — Terram miseriae et tenebrarum; miseriae quidem, inquit *ibid.* D. Thomas, quantum ad penas, quas ibi patiuntur damnati; tenebrarum vero, quantum ad eorum principes qui ibi regnant: illa nimirum proprie est terra miseriae, quam nullas sublevari misericordia; ibi edax flamma comburit, quos hic carnalis delectatio polluit, inquit Gregorius; terra tenebrarum, in qua ipsi principes tenebrarum dominantur. *Ubi umbra mortis*; D. Thomas, *similitudo mortis*; Albertus, *agonia perpetua mortis*; D. Gregorius, *erit miseris mors sine morte*: desiderabunt mortem, et mors fugiet ab eis: *mors depascet eos*, *Psalm. XLVIII, 15*. *Et nullus ordo*, *licet confusio* quod per se solum potest infernum constituere: nam quid aliud proprie esse potest quam infernus locus, in quo nullus sit ordo? Non est ibi

Job praedictus sibi prospectantem peccatum.

Quadragesimas in inferno tenebrae.

Infernus locus miseriae.

Locus confusio.

Deus viros sanctos peculiariter educit a vulva.

Ver. 19.

Abortivus conceptus pro non nata.

Ver. 21 et 22.

In regione mortis omnia sunt plena caliginis.

Ver. 20.

Locus confusio.

ordo natura, quæ sine medio extremorum transitum non admittit, cap. xxiv, 19, ibi enim ab aquis nivium transeunt ad calorem nimium, id quod intensissimum auget dolorem, ex pugna scilicet extremorum, ut patet in manu gelidissima ad ignem admoda: item ordo nature duo in eodem subjecto contraria in gradu intenso non admittit, sed ibi sunt multa contraria simul *Isai. LVIV, 2*: « Aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: sic calor et frigus, labor et otium, desiderium et odium ejusdem rei quam desiderant. Locus confusionis et Babylonia, ubi nullus ordo charitatis, nullus ordo pœnarum: ita enim, teste Gregorio, supplicia per Dei justitiam ordinata in mente damnatorum ordinata non sunt. *Sed sempiternus horror inhabitat*: si post millia millium annorum finem habent pœnæ, felix faustumque vobis esset, o damnati: pœnæ vestre non essent sempiternæ: si post millia millium ac millium annorum inciperent vel insensibiliter minui pœnæ, felices adhuc forent; « sed sempiternus horror inhabitat: » quamdiu divina justitia perdurabit, tandiu durabunt pœnæ. « Justitia tua justitia in æternum » *Psal. CXVII*. O æternum! o æternum! « Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante, et cum ardoribus sempiternis? » *Isai. XXXIII, 14*.

Hoc igitur prudens sit consilium in hoc genere, ut ante mortem tempestive pœnitendo delicta nostra expiemus in quo omnis mora dilatioque nimium periculosa est: nam multa hominum millia cunctando et differendo pœnitentiam rem funditus perdidit. Et si laudem in antiqua memoria Fabii cunctatio illa consecuta est, valeat in bello, ut temeritati via intercludatur, venter jaceat in pœnitentiæ castris et virtutum expeditione, in qua dictum aureum Alexandri Magni audiendum et sequendum est: qui potentissimus fortissimusque princeps cum rogaretur

admittit
Terroris
electra.

omniten-
tia non
differen-
a usque
ad mor-
tem.

quonam modo tam brevi temporis intervallo universum orbem domisset: *Μηδης ἀναβάλλομαι, nihil cunctando*, inquit, nihil procrastinando. Hauserat dictum atque prudentiam forte a prestanti poeta Hesiodo, cujus in operibus illud est arcanæ sapientiæ præceptum, *μηδὲ ἀναβάλλομαι εἰς τὸ ἔσθαι, non differendum in crastinum*. Denique nusquam est effectum illud verius quam in pœnitentiæ et virtutum actionibus, quod Herous in Historia vates Lucæus lib. I, cecinit:

Semper nocuit differre parata.

Hæc atque similia meditari oportet eos, qui sibi in vita atque morte consultum esse voluerint, ut non expectent, donec caligine lumina obducantur, et sensum vigor deficiat, et obsolescat usus rationis, sed occupent, et prope dicam experiant illum statum priusquam eveniat hoc qui sæpe in vita fecerit, multo erit in morte robustior ad sustinendam formidabilium rerum impressionem, et jucundum genus consolationis percipiet. Dictum est D. Cypriani *Epist. 32*, sane aureum, quod præstaret in omnium animis alie inscribi: « Nec dignum est in morte accipere solalium, qui se non cogitavit esse moriturum. » Est genus quoddam sapientiæ longe clarissimum, arque una omnium excellentissima, bene mori: quod subito atque uno die non discitur. De qua vere dici potest quod pronuntiât de bella scientia Cassiodorus *Epist. 40*: « Ars bellandi si non præluditur, cum necessaria fuerit non habetur. » Est ergo mortis præmeditatio necessaria, de qua pulchre S. Leo serm. 5 *De Jejun. sept. mensis*: « Hæc sollicitissima meditatio debet esse sapientis, ut quoniam breves dies istius vite, et incerta sunt spacia, in qua dictum aureum Alexandri Magni audiendum et sequendum est: qui potentissimus fortissimusque princeps cum rogaretur

Mors
preme-
ditandi
animæ
quam ac-
cidat.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sophar tertius amicorum tertio Jobum loco aggreditur, loquaciatis ipsium et jactantiæ incensans, quod se in conspectu Dei purum promississet, et immerentem affligi conquereretur; cum tamen secretorum Dei consiliorum ignarus longe minores quam pro merito suo pœnas venderet: ac proinde suadet, ut Omnipotentis cervicis suæ submittat, et inscrutabilia Dei judicia veneret, et a delictis atque iniquitatibus suis respiciat, tunc illi prospera omnia et secunda fore spondens.

1. Respondens autem Sophar Nahamathites, dixit: 2. Numquid qui multa loquitur, non et audiet? aut vir verbosus justificabitur? 3. Tibi soli tacebunt homines? et cum cæteros irriseris, a nullo confutaberis? 4. Dixisti enim: Purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo. 5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi. 6. Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, et quod multiplex esset lex ejus, et intelligeres quod

multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua. 7. Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies? 8. Excelsior cælo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? 9. Longior terra mensura ejus, et latior mari. 10. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei? 11. Ipse enim novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem, nonne considerat? 12. Vir vanus in superbiam erigitur, et tanquam pullum onagri se liberum natum putat. 13. Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas. 14. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo injustitia: 15. Tunc levare poteris faciem tuam absque macula, et eris stabilis, et non timebis. 16. Miseriæ quoque obliviseris, et quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis. 17. Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: et cum te consumptum putaveris, orietur ut Lucifer. 18. Et habebis fiduciam, proposita tibi spe, et defossus securus dormies. 19. Requiesces, et non erit qui te exterreat: et deprecabuntur faciem tuam plurimi. 20. Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis, et spes illorum abominatio animæ.

Ver. 1
et 2.
Loqua-
citas
quomodo
quomodo.

1 et 2. RESPONDENS AUTEM SOPHAR NAAMATHITES DIXIT: NUMQUID QUI MULTA LOQUITUR, NON ET AUDIET? AUT VIR VERBOSUS JUSTIFICABITUR? — Sophar hic Jobum loquaciatis arguit, quod vitium proprie a Grecis *λαλιὰ* dicitur: illud enim est, per quod non solum verba indiscrete, et, ut S. Chrysostomus ait, sine mente proluxæ effunduntur; sed qui hæc *ῥωσολογίᾳ* loquendique morbo laborant loqui semper, tacere nunquam volunt, nec aliis loquendi respondendique tempus concedunt. A Platone autem sic definitur, *λαλιὰ ἰσθὶ ἀκαταία λόγου ἄλογος, loquacitas est intemperantia sermonis sine ratione*, ut cum v. g. seriis nugæ, profana divinis, in gravissimis disputationibus stulta et puerilia miscantur; excidunt multa quæ offendant, quæ dicentis existimationem minuant, quæ despicientiam et contemptum apud graves et prudentes viros concitent, ita ut videas « verborum quidem flumen, sed mentis guttam, » id quod festive Theocritus aiebat de Anaximenis oratione, loquacis hominis et inconsiderati. Istiusmodi ergo linguæ temulentiam Sophar hic Jobo temere impingit, dum illum multa loqui et nil audire asserit: est enim proprium loquacis et garruli velle omnia loqui, et nihil audire.

In Hebræo est, numquid verboso non respondebitur? *Et si vir laborum justus erit?* quod Septuaginta sic vertunt, *ἢ ἂν τολιὸν λέγων, καὶ ἀνακούσσειται; ἢ καὶ ἂν ἀδικῶς ὀνειρεῖ ἔναυ θναύου;* qui multa dicit, et vicissim audiet? aut etiam eloquens putat se esse justum? Symmachus reddit, *ἢ ἂν ἰσθὶ ἀκαταία ἀνακούσσειται;* id est, numquid multiloquus, seu verbosus, hujusmodi erit cui non respondeatur? Prioris ergo hemistichii sensus apud omnes interpretes est hujusmodi: An quia multiloquus es, ideo non erit qui tibi respondeat? persepe namque accidit ut ad verbosi hominis orationem sileamus, eo quod loqui incipientes desinere non possit *ἀκούει, semper loquens*. Posteriori vero hemistichio significatur non esse insons, qui verbosus aut eloquens est, sed qui justam causam tuetur:

nam garrulitate nemo se justum facit apud iudices æquos et juris peritos. Quam sententiam hæc ratione exponit S. Gregorius lib. X *Moral. cap. 11*: « Neque fallacem quidem Sophar sententiam protulit, quod vir verbosus justificari nequaquam possit, quia dum quisque per verba diffult, per dita gravitate silentii mentis custodiam amittit; » ubi expendit illud, *mentis custodiam amittit*: est nempe silentium animæ custodia, qua ablata, necesse est ut in animam omnia vitia irrepant. Videtur autem S. Gregorius alludere ad illud *Gen. 11, 24*: « Ejecit Adam, et collocavit ante paradisum voluptatis cherubim, et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vite: » est animus noster paradisus, quem ne peccata ingredientur custoditi silentium; quod quidem cherubim dicitur, quia qui silet nulla pollet scientia, et flammeum gladius, qui vitia procul abigit. Vel forte etiam alludit ad illud *Reg. 19, 3*: « Et ostiaria domus purgans triticum obdormivit; ingressi sunt autem domum latenter assumens spicas tritice, et percusserunt eum in inguine: » en tibi malorum caput, « ostiaria domus obdormivit. » Quid ideo? ingressi sunt latroneuli, surripuerunt frumentum, id est alimenta virtutum, et occidunt Miphiboseth: ablato enim silentio ædificium virtutum ruit, et animus misere perit, uti pluribus ostendimus *supr. cap. vi, 16*, ubi animam loquacis et garruli stillatum perire declaravimus. Verum hoc ipsimet Sophar ac sociis evenisse idem S. Doctor lib. III *Moral. cap. x* testatus est: « Nam cum tacent, inquit, justi habentur, cum loquuntur, a Domino reprobandur; et præcipiti locutione perdidit bonum, quod multo labore mercati sunt, » ut non immerito in ipsos retorqueri possit calumnia, quam Jobo facit.

Silenti-
um est
animæ
custodia.

Silens
Cherubim
eo simi-
lis est.

3. TIBI SOLI TACEBUNT HOMINES? ET CUM CÆTEROS IRISERIS A NULLO CONFUTABERIS? — Hic versus longe aliter in Hebræo et Greco sine interrogatione effertur; ac primum quidem hemistichium

Ver. 3
Varietas
lectio-
num.